

Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs

Leerlingen geven mee vorm aan het onderwijs

Opleiding: educatieve bachelor secundair onderwijs

Academiejaar: 2021-2022

Britt De Beule

Promotor: Dennis Van der Kuylen

Woord vooraf

Dit eindwerk is een laatste stap naar het behalen van een diploma, en tegelijk sluit het een erg boeiende periode van mijn leven af.

Dit eindwerk had ik onmogelijk alleen kunnen realiseren en daarom wil ik mij graag richten tot iedereen die mij bijstond in deze leerrijke periode.

In de eerste plaats wil ik mijn promotor meneer Van der Kuylen bedanken. Dit eindresultaat was zonder zijn heldere feedback, adviezen en deskundige begeleiding niet mogelijk geweest. Daarnaast gaat mijn dank ook uit naar Anika Hendrickx en Ellis Van Miert. Zij hebben me doorheen de afgelopen jaren wegwijs gemaakt binnen studentenparticipatie in het hoger onderwijs. Door hun expertise en aanstekelijke enthousiasme besloot ik mij dan ook te richten op leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs. Verder wil ik graag alle respondenten bedanken voor hun bereidwillige medewerking aan dit onderzoek. Tot slot wens ik ook mijn vrienden en familie te bedanken voor hun onvoorwaardelijke steun.

Abstract

Leerlingenparticipatie beïnvloedt niet alleen leerlingen, maar ook leerkrachten, directies en zelfs de bredere maatschappij. Het doel van dit onderzoek richt zich op het in kaart brengen van de huidige participatiecultuur ten aanzien van leerlingen in het secundair onderwijs. Leerlingenparticipatie is dan ook geen nieuw begrip en werd in de literatuur meermaals nader bekeken. Echter blijkt leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs een onderwerp waar al enkele jaren weinig onderzoek naar gedaan werd.

Het doel van dit onderzoek is dan ook niet alleen te achterhalen welke invulling leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding geven aan leerlingenparticipatie, maar ook hoe de participatiemogelijkheden van leerlingen ervaren worden door deze drie schoolactoren.

De onderzoeksresultaten bij deze drie actoren geven weer dat er meer leerlingeninspraak in verschillende domeinen geambieerd wordt: de school- en klascultuur, persoonsgebonden thema's, activiteiten en uitstappen, de schoolinfrastructuur, de leerkrachten, het lesgebeuren, de lessenrooster en het schoolreglement. Verder is gebleken dat de participatiemogelijkheden van leerlingen als matig positief ervaren wordt. Zowel leerkrachten als leerkrachten in opleiding scoren het belang van leerlingenparticipatie relatief hoog, toch blijkt het actief stimuleren van leerlingenparticipatie geen evidentie. Ten slotte gaven de drie bevraagde schoolactoren een definiërende invulling van het begrip leerlingenparticipatie die de kernbegrippen actief deelnemen, inspraak en bijdragen tot het schoolbeleid bevat. Deze invulling sluit nauw aan bij in de literatuur beschreven definities van leerlingenparticipatie. Dit onderzoek geeft een minimale evolutie weer tegenover voorafgaand onderzoek van De Groof (2001), De Vry (2005) en Van Petegem (2009). Dit onderzoek werpt dan ook een blik op de huidige ervaringen van leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding ten aanzien van leerlingenparticipatie in secundaire scholen.

Inhoud

Woord vooraf.....	2
Abstract	3
Inhoud	4
1 Inleiding.....	6
2 Probleemstelling	8
3 Literatuurstudie	11
3.1 Het begrip participatie	11
3.2 Wettelijk kader.....	13
3.2.1 Verdrag voor de Rechten van het Kind	13
3.2.2 Decreet betreffende participatie op school.....	14
3.2.3 Sleutelcompetentie inzake burgerschapsvorming.....	14
3.3 Participatiekanalen/vormen van leerlingenparticipatie.....	15
3.3.1 Formele leerlingenparticipatie.....	16
3.3.2 Informele leerlingenparticipatie	16
3.3.3 Semi-formele leerlingenparticipatie	16
3.3.4 Wisselwerking tussen verschillende participatiekanalen	16
3.4 Participatiemodellen.....	17
3.4.1 The Ladder of Participation - Roger Hart.....	18
3.4.2 Pathways to Participation – Harry Shier	20
3.4.3 Participatiemodel van VSK.....	21
4 Onderzoeksdoel en -vraag.....	23
4.1 Onderzoeksdoel	23
4.2 Onderzoeksvraag met deelvragen	23
5 Onderzoeksaanpak.....	24
5.1 Dataverzamelingsmethoden	24
5.2 Respondenten	24

5.3	Onderzoeksactiviteiten.....	24
5.4	Tijdsplanning	26
6	Resultaten dataverzameling.....	27
6.1	Van abstract naar concreet begrip	27
6.1.1	Leeftijd en invulling begrip.....	30
6.1.2	Onderwijsnet en invulling begrip	32
6.1.3	Studievorm en invulling begrip.....	34
6.1.4	Onderwijsvakken en invulling begrip	35
6.2	Huidige situatie in het onderwijs	37
6.2.1	Leeftijd en inspraakbeleving	39
6.2.2	Onderwijsnet en inspraakbeleving.....	40
6.2.3	Studievorm en inspraakbeleving.....	43
6.2.4	Onderwijsvakken en inspraakbeleving	44
6.2.5	Inspraakdomeinen.....	45
6.2.6	Mate waarin leerlingenparticipatie waardevol wordt beschouwd.....	47
6.3	Leerlingenparticipatie in een ideale wereld	48
7	Discussie en conclusie	51
7.1	Beperkingen en suggesties voor verder onderzoek	57
7.2	Aanbevelingen voor verder onderzoek.....	58
8	Lijst met figuren	59
9	Lijst met grafieken.....	59
10	Lijst met tabellen.....	60
11	Literatuurlijst.....	61
12	Bijlagen	64
12.1	Bijlage 1: bevraging leerlingen	64
12.2	Bijlage 2: bevraging leerkrachten en leerkrachten in opleiding.....	67
12.3	Bijlage 3: onderzoeksposter	69
12.4	Bijlage 4: promotievideo.....	70

1 Inleiding

Doorheen mijn opleiding was ik studentenvertegenwoordiger binnen verschillende (studenten)raden aan de AP hogeschool. Participatie is voor mij dan ook een belangrijk gegeven waarin ik jaren tijd en energie investeerde. Toch merkte ik dat er nog veel werk is aan een sterke participatiecultuur in onze hogeschool. Als toekomstig leerkracht lijkt het me gunstig een onderzoek omtrent participatie door te trekken en te onderzoeken hoe het gesteld staat met de participatiecultuur in het secundair onderwijs. De overheid en maatschappij hechten immers meer en meer belang aan participatie (Gezond Leven, zd; VSK, 2000: De Groof, Elchardus & Stevens, 2003; Van Petegem et al, 2010). Doorheen de jaren werden verschillende acties ondernomen om inspraak en participatie te bevorderen, waaronder het Verdrag voor de Rechten van het Kind (1989), het decreet betreffende participatie op school (2004) en de sleutelcompetentie burgerschap (2019). In de literatuur werd er meermaals onderzoek gedaan naar de participatiecultuur in het (buitengewoon) basisonderwijs en het secundair onderwijs, maar er zijn nog hiaten in onze kennis.

Zo is gebleken dat er op het vlak van leerlingeninspraak nog een ruime groeimarge is in de participatiecultuur van scholen (De Groof, 2001; Van Petegem et al., 2010). Mijn onderzoek zal zich dan ook richten op schoolactoren die nauw in contact staan met secundaire scholen: leerlingen secundair onderwijs, leerkrachten secundair onderwijs en leerkrachten secundair onderwijs in opleiding. Aan de hand van een bevraging bij deze respondenten wordt de huidige participatieve schoolcultuur onderzocht ten aanzien van leerlingeninspraak en leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs.

Om een representatief beeld te creëren worden leerlingen en leerkrachten uit drie verschillende onderwijsnetten bevraged: het gesubsidieerd vrij onderwijs (VSKO), het gesubsidieerd officieel onderwijs (OVSG) en het gemeenschapsonderwijs (GO). De leerkrachten in opleiding studeren allemaal aan de AP Hogeschool Antwerpen.

Zoals omschreven in de literatuurstudie wordt participatie wettelijk bepaald in het Verdrag voor de Rechten van het Kind (1989), het decreet betreffende participatie op school (2004) en de sleutelcompetentie burgerschap (2019). Dit onderzoek sluit dan

ook aan bij die wettelijke bepalingen, maar heeft als doel verder te reiken dan wat wettelijk verplicht is en beleidsmatig vastgelegd kan worden. Idealiter vormt dit onderzoek dan ook een uitgangspunt voor het ontwikkelen van een participatief klas- en schoolklimaat waarin leerlingenparticipatie erkend, herkend en uitgevoerd wordt met een wisselwerking tussen de drie participatievormen.

2 Probleemstelling

Leerlingenparticipatie is geen nieuwe term. Toch blijkt er redelijk wat discrepantie te bestaan tussen hoe de drie schoolactoren, met name leerlingen, leerkrachten en directies, leerlingenparticipatie ervaren (De Vry, 2005; Van Petegem, 2009). Het onderzoek van De Groof (2001) is een toonaangevend startpunt voor de invulling van leerlingenparticipatie en wordt daarom ook wel de nulmetingen genoemd. De Vry (2005) deed vervolgens onderzoek naar de mate waarin leerlingenparticipatie ingeburgerd is. Haar resultaten geven weer dat leerlingen enerzijds maar een minimale invloed hebben op beslissingen en dat de communicatie omtrent de beslissingen anderzijds vaak tekortschiet. Leerlingen blijken dan ook ontevreden over hun inspraak op school. Bij leerkrachten en directies stelt dit onderzoek vast dat de helft twijfelt over het belang en de positieve invloed van leerlingenparticipatie. Verder twijfelen ze over de participatievaardigheden en participatiebekwaamheid bij leerlingen (1^e graad en BSO-leerlingen). De Vry (2005) hecht eveneens belang aan het andere participatievormen. Leerlingenparticipatie gaat namelijk verder dan de leerlingenraad. In de literatuur wordt er namelijk een onderscheid gemaakt tussen formele participatie, semi-formele participatie en informele participatie (Van der Linden & Penninx, 1986; Siebens, 1998; Eder, 1998; Van Dinter, 1999; VSK, 2000; De Vry, 2005 en Van Petegem et. Al., 2010). Een wisselwerking tussen deze drie participatievormen verhoogt de kans op een succesvolle participatiecultuur op school (De Groof, Elchardus & Stevens, 2001; Verhoeven & Devos, e.a., 2003; Van Petegem et al., 2009).

Van Petegem (2009) bestudeerde de impact van het participatiedecreet (2004) en de evolutie van participatie bij verschillende schoolactoren. De resultaten uit zijn onderzoek werden vergeleken met de nulmeting van De Groof (2001). De onderzoeksresultaten Van De Groof (2001) en Van Petegem (2009) geven gelijkaardige resultaten weer als die van De Vry (2005). Van Petegem (2009) deed onderzoek bij leerlingen, leerkrachten en directies naar het belang dat elk van hen hecht aan leerlingenparticipatie. Hij onderzocht of er verschillen merkbaar zijn tussen personen die nauw betrokken zijn bij de werking van de leerlingenraad (zelf in zetelen, begeleiden, ...) en personen die er verder van af staan. Wie nauwer betrokken is bij

de leerlingenraad beoordeelt deze positiever. Directies daarentegen zijn eerder kritisch wanneer ze nauwer betrokken worden dan wanneer ze minder nauw betrokken zijn.

Ten opzichte van de nulmeting (2001) spreken leerlingen zich gemiddeld even kritisch uit over leerlingenparticipatie. De houding van leerkrachten bevond zich in 2001 qua beoordelingen tussen die van leerlingen en directies en namen eerder een tussenpositie in. Van Petegem geeft in 2009 aan dat leerkrachten leerlingenparticipatie gemiddeld gelijkaardig als directies beoordelen. Zij gaven in beide metingen ook aan de leerlingenraad voldoende te ondersteunen en informeren, terwijl leerlingen net zoals in de nulmeting eerder ontevreden zijn over de ondersteuning van de leerlingenraad. Opmerkelijk is dat de drie schoolactoren in beide metingen aangeven dat de leerlingenraad zich bezighoudt met onbelangrijke thema's.

Van Petegem stelt dat er meer vorming, budget en begeleiding moet gaan naar de leerlingenraad. Ook merkt Van Petegem (2009) tussen leerlingen, leerkrachten en directies een discrepantie op inzake het belang van leerlingenparticipatie. Leerlingen ervaren leerlingenparticipatie eerder negatief en ervaren te weinig mogelijkheden tot inspraak, in tegenstelling tot leerkrachten en directies die leerlingenparticipatie doorgaans positiever ervaren. Zij geven namelijk aan dat leerlingen meer inspraak hebben en omschrijven een positief participerend schoolklimaat, al stellen zij dat leerlingen weinig tot geen interesse tonen in leerlingenparticipatie. Van Petegem geeft hierbij de aanbeveling dat leerkrachten en directies bewuster gemaakt moeten worden van het belang en de wens tot meer inspraak van leerlingen. Leerlingen geven aan dat ze beperkt geïnformeerd tot niet betrokken worden over thema's die hen aanbelangen (Van Petegem, 2009). De mate waarin leerlingenparticipatie als wenselijk ervaren wordt verschilt matig tussen leerkrachten en directies. Directies schatten die wenselijkheid hoger in. Leerkrachten wensen zelf eerst ruimte te krijgen om hun mening te geven, met de verwachtingen dat leerlingen hier eerst naar luisteren. Pas daarna is er ruimte voor inspraak van leerlingen. Opvallend aan deze resultaten uit 2009 is dat ze een zeer merkbare discrepantie tonen tussen hoe leerlingen enerzijds en leerkrachten en directies anderzijds de bestaande participatie ervaren.

Leerlingenparticipatie beïnvloedt niet alleen leerlingen, leerkrachten en directies maar ook de bredere maatschappij. Zo kan een participatieve schoolcultuur voordelen bieden voor alle verschillende schoolactoren. Onderzoek toont namelijk aan dat leerlingen die op school participeren een hogere graad van leermotivatie vertonen (De Groof & Elchardus, 2003; Van Petegem, 2003). Daarnaast kan leerlingenparticipatie leerlingen voorbereiden op de realiteit van de maatschappij: een school kan namelijk fungeren als miniatuursamenleving waarin leerlingen burgerschapsvaardigheden leren (De Vry, 2005; Bohez, 2011).

3 Literatuurstudie

3.1 Het begrip participatie

Het begrip participatie wordt in de literatuur op uiteenlopende manieren beschreven. Participeren is dan ook een breed begrip en heeft betrekking op verschillende domeinen zoals politieke participatie, burgerparticipatie, maatschappelijke participatie, economische participatie, sociaal-culturele participatie, met elk een eigen en specifiekere betekenis. Dit onderzoek legt de focus op leerlingenparticipatie in het voltijds secundair onderwijs Vlaanderen. Dit wordt dan ook door verschillende personen omschreven, waarvan enkele hieronder opgesomd.

R. Hart (1992) spreekt over actieve betrokkenheid van leerlingen in gedeelde besluitvormingsprocessen over domeinen die hun eigen leven en de omgeving of gemeenschap beïnvloeden. F. Van Dinter (1999) spreekt over brede participatie en actief burgerschap waarbij leerlingen via verschillende wegen en activiteiten invloed hebben op de werking van de school. C. Detrez (2001) beschrijft leerlingenparticipatie als concept en als een visie op de schoolorganisatie die door alle verschillende schoolactoren gedragen wordt. In deze visie wordt participatie als een duurzaam en veelomvattend element van het pedagogisch project gezien dat continue aandacht vereist. S. De Groof (2001) ziet leerlingenparticipatie als een proces dat verder reikt dan het louter raadplegen van leerlingen. Zij omschrijft dat er ook daadwerkelijk rekening moet gehouden worden met de inbreng en mening van de leerlingen. Leerlingen moeten ook betrokken worden bij problemen of initiatieven. J. Flutter (2004) omschrijft leerlingenparticipatie als een gemeenschap waar leerlingen samen leren en leven in een respectvolle en gedragen inclusieve schoolomgeving/schoolcultuur. Het principe van leerlingenparticipatie vereist dat leerlingen op een bepaald niveau actief en direct betrokken worden bij schoolzaken. M. De Vry (2005) stelt dat leerlingenparticipatie verder gaat dan leerlingen bevoegdheid geven omtrent afgebakende onderwerpen in officiële overlegorganen (bv. de schoolraad of leerlingenraad). Leerlingenparticipatie draait om de kernactiviteiten van het schoolgebeuren waarin iedereen respectvol samen leert en leeft. J. Persyn (2008) stelt dat leerlingenparticipatie verder reikt dan luisteren naar de mening van de leerling: het omvat een cultuur waarin leerlingen mogen meedenken, meedoen en meebeslissen

over zaken die hen aanbelangen. De mening van leerlingen wordt als het ware als evenwaardig erkend en mee in rekening gebracht. De Vlaamse Scholierenkoepel (2008) maakt een onderscheid tussen inspraak en participatie. Participatie reikt verder dan inspraak en start bij de leerlingen zelf. Leerlingen hebben hierdoor inbreng in het onderwijsbeleid, worden als volwaardige partners beschouwd en geven de school mee vorm. I. Berlet (2009) benadrukt de verbondenheid tussen burgerschapsvorming en leerlingenparticipatie. De school fungeert hier als een 'oefenplaats' en praktische simulatie voor actief burgerschap waar leerlingen burgerschapscompetenties oefenen en ontwikkelen. E. Bohez (2011) definieert leerlingenparticipatie als een proces van constructieve dialoog met leerlingen als evenwaardige partners waarbij de mening van leerlingen effectief gevolg krijgt. Leerlingen denken mee na en beslissen mee over zaken die hen aanbelangen, en dit zowel op klas- als op schoolniveau. Volgens M. Kellett (2011) draait leerlingenparticipatie om de actieve betrokkenheid van leerlingen. Zij zijn immers ervaringsdeskundige en het is van belang dat er hen een actieve stem wordt gegeven bij het vormgeven van hun leefwereld.

Enkele formuleringen uit bovenstaande definities komen meermaals terug, deze kunnen we kort samenvatten als kernwaarden van leerlingenparticipatie:

- actieve betrokkenheid van leerlingen;
- leerlingenparticipatie draagt bij tot burgerschapsvorming;
- leerlingenparticipatie reikt verder dan leerlingen consulteren, zij worden als evenwaardig en evenwaardige partners erkend;
- leerlingen denken en beslissen mee over zaken die hen aanbelangen, zowel op klas- als op schoolniveau.

3.2 Wettelijk kader

3.2.1 Verdrag voor de Rechten van het Kind

Participatie is een recht van alle mensen, ongeacht afkomst, leeftijd, geslacht of andere persoonskenmerken. Het 'Verdrag voor de Rechten van het Kind' of 'Kinderrechtenverdrag' (Convention on the Rights of the Child, 1989) is een internationaal verdrag dat werd goedgekeurd op 20 november 1989. Het verdrag is juridisch bindend en werd aangenomen door 196 landen, waaronder België. Het verdrag bestaat uit 54 artikelen en 4 leidende principes namelijk (1) het principe van niet-discriminatie, (2) het hoger belang van het kind, (3) het recht op leven, overleven en ontwikkeling en (4) het recht gehoord te worden en ernstig genomen te worden.

Dit verdrag erkent de fundamentele menselijke waardigheid van alle kinderen en benadrukt de dringende noodzaak om hun welzijn en ontwikkeling te waarborgen. In dit verdrag wordt het kind als een volwaardig individu en als een lid van een gezin in een gemeenschap beschouwt. Het verdrag erkent de burgerlijke, economische, politieke, sociale en culturele rechten van kinderen. Het kinderrechtenverdrag deelt de rechten van het kind op in vier categorieën:

1. recht op overleving;
2. recht op ontwikkeling;
3. recht op bescherming;
4. recht op participatie.

In het kinderrechtenverdrag stelt artikel 12 dat ieder kind het recht heeft een eigen mening te vormen, en deze vrij te uiten in zaken die hen aangaan. Bovendien moet met deze mening rekening gehouden worden.

Artikel 13 voegt toe dat ieder kind recht heeft op vrijheid van meningsuiting. Het kind heeft het recht om informatie te verkrijgen en door te geven en hierbij een mening te vormen, tenzij dit de rechten van anderen zou schenden.

3.2.2 Decreet betreffende participatie op school

Het 'decreet betreffende participatie op school' (Vlaamse Codex, 2004) verplicht alle secundaire scholen in Vlaanderen om werk te maken van leerlingenparticipatie. In dit decreet worden er enkele regels gesteld die aangeven hoe de school moet werken aan leerlingenparticipatie.

In artikel 42 van het participatiedecreet vinden we terug dat in elke secundaire school een leerlingenraad opgericht moet worden, tenzij het schoolreglement de betrokkenheid van de leerlingen bij het schoolbeleid op andere manieren verzekert of als minder dan tien procent van de leerlingen hierom vraagt, zolang dit percentage ten minste drie leerlingen betreft. Artikel 43 legt vast hoe de samenstelling van de leerlingenraad verloopt en wie hierin betrokken wordt. De zetelende leerlingenraad bepaalt de wijze waarop de raad voor volgende mandaatperiode wordt samengesteld en staat in voor de organisatie van deze samenstelling. Alle leerlingen worden op de hoogte gebracht en betrokken bij de samenstelling. Wanneer er geen zetelende leerlingenraad is of de huidige leerlingenraad het nalaat dit te bepalen, dan staat het schoolbestuur samen met de schoolraad in voor de samenstelling van de leerlingenraad via verkiezingen. In beide gevallen kan iedere leerling zich kandidaat stellen en is elke leerling stemgerechtigd. Artikel 44 beschermt de leerlingen die deel uitmaken van de leerlingenraad. Zij kunnen geen tuchtsancties oplopen voor de meningen geuit in de uitoefening van hun mandaat.

3.2.3 Sleutelcompetentie inzake burgerschapsvorming

Participatie draagt bij tot burgerschapsvorming, het bereid hen voor om een goede burger te zijn in de toekomstige samenleving. Door te participeren kunnen leerlingen vaardigheden en competenties leren die hen voorbereiden op de realiteit van de maatschappij. Ze ervaren en leren wat burgerschap inhoudt (Berlet, 2009). In het secundair onderwijs worden de eindtermen van de basisvorming niet langer gekoppeld aan onderwijsvakken. Sinds de modernisering werden vakoverschrijdende eindtermen vervangen door sleutelcompetenties, deze vormen clusters van inhoudelijke competenties die leerlingen zichzelf eigen moeten maken om zich te ontplooien en te kunnen functioneren in de maatschappij.

In de sleutelcompetentie burgerschap wordt de aandacht gelegd op identiteit, diversiteit, participatie, dialoog, politiek en democratische principes. Deze sleutelcompetentie wordt verder onderverdeeld in onderstaande bouwstenen:

- de dynamiek en de gelaagdheid van (eigen) identiteiten duiden;
- omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken;
- geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan;
- actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtsstaat;
- de wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen;
- democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden;
- democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.

3.3 Participatiekanalen/vormen van leerlingenparticipatie

In de literatuur wordt een onderscheid gemaakt tussen formele en informele leerlingenparticipatie (Van der Linden & Penninx, 1986; Siebens, 1998; Eder, 1998; Van Dinter, 1999; VSK, 2000; De Vry, 2005 en Van Petegem et. Al., 2010).

Detrez (2001), Mathieu (2003), De Groof & Elchardus (2000) en De Vry (2005) spreken echter over drie participatievormen. Detrez (2001) geeft deze weer volgens onderstaand ordeningsmodel:

- formele participatie: de leerlingenraad, de schoolraad;
- semi-formele participatie¹: klasgesprekken, schooluitstappen, extracurriculaire activiteiten;
- informele participatie: de participatiecultuur, het open-deur-gehalte van de school.

¹ Semi-formele participatie wordt in de literatuur ook wel als non-formele participatie omschreven.

3.3.1 Formele leerlingenparticipatie

Formele leerlingenparticipatie verwijst naar de participatie die structureel en op een eerder meetbare en zichtbare wijze in de school georganiseerd wordt (De Groof et al., 2001; De Groof & Elchardus, 2003). Enkele voorbeelden hiervan zijn een leerlingenraad, vertrouwensleerkrachten, ideeënbus, klasuur, enquêtes, en zo verder. Deze participatiekanalen zijn eerder afgebakend aanwezig in de schoolcultuur.

3.3.2 Informele leerlingenparticipatie

Informele leerlingenparticipatie omvat alle andere vormen van leerlingbetrokkenheid die in de schoolcultuur impliciet aanwezig zijn. Het gaat hier om een open ingesteldheid en luisterbereidheid van de verschillende schoolactoren ten aanzien van de leerlingen. Er moet met andere woorden een positief informeel of open klas- en schoolklimaat zijn waarin er voldoende ruimte is voor een vrije meningsuiting (De Groof et al., 2001; De Groof & Elchardus, 2003; De Vry, 2005). Bij informele participatie worden leerlingen als reële gesprekspartners beschouwd (De Vry, 2005).

3.3.3 Semi-formele leerlingenparticipatie

Semi-formele leerlingenparticipatie is eerder direct en praktisch van aard (De Groof & Elchardus, 2000; De Vry, 2005). Dit fenomeen komt regelmatig voor bij BSO- en TSO-leerlingen, die het minder goed doen op vlak van formele participatievormen. Zij voelen zich eerder aangetrokken tot de semi-formele participatievorm. Zij delen problemen en wensen liever rechtsreeks dan via een tussenpersoon (bv. via vertegenwoordiger van de leerlingenraad).

3.3.4 Wisselwerking tussen verschillende participatiekanalen

Een wisselwerking van (semi-)formele en informele participatie vergroot de draagwijdte van leerlingenparticipatie. Te vaak wordt formele participatie gezien als doel op zich, deze is dan ook wettelijk bepaald. Deze formele participatievormen zijn eerder een hulpmiddel om participatie te verzekeren. Een positieve informele participatieve schoolcultuur vergroot echter de kans op succes (Van Petegem et al., 2010). Hoe sterker de informele participatieve schoolcultuur is, hoe beter de formele

en officiële participatievormen werken (Verhoeven & Devos, e.a., 2003; De Groof, Elchardus & Stevens, 2001).

In 2009 onderzochten Van Petegem et al. (2009) zowel de formele participatie, zoals vastgelegd in het participatiedecreet, als meer semi-formele en informele participatie binnen scholen. Er werd gekeken naar de impact van het participatiedecreet en naar de participatiemogelijkheden ten opzichte van de nulmeting van De Groof in 2001. Formele participatieorganen (leerlingenraden, schoolraden, etc.) werden in 2009 door directies en leerkrachten gemiddeld tot matig positief beoordeeld. Leerlingen gaven echter aan de formele participatie gemiddeld tot matig negatief te ervaren. Leerlingen gaven in 2009 aan dat semi-formele participatiekanalen niet meer of minder aanwezig zijn tegenover de nulmeting. Er blijkt wel een positieve evolutie in het functioneren van de aanwezige semi-formele participatiekanalen tegenover de nulmeting. Directies beoordelen de verschillende participatiekanalen echter positiever dan leerlingen. Leerkrachten waren minder positief dan directies maar geven aan te ervaren dat hun scholen niet zo'n slecht participatief schoolklimaat voeren (Van Petegem et al., 2009). De informele participatie werd in 2009 door leerlingen eerder negatief beoordeeld, maar ook directies en leerkrachten gaven over enkele aspecten een negatieve beoordeling. De oorzaak van het negatief participatief schoolklimaat ligt volgens directies en leerkrachten bij het gebrek aan interesse bij leerlingen inzake inspraak, terwijl leerlingen een gebrek aan kansen tot participatie ervaren (Van Petegem et al., 2009).

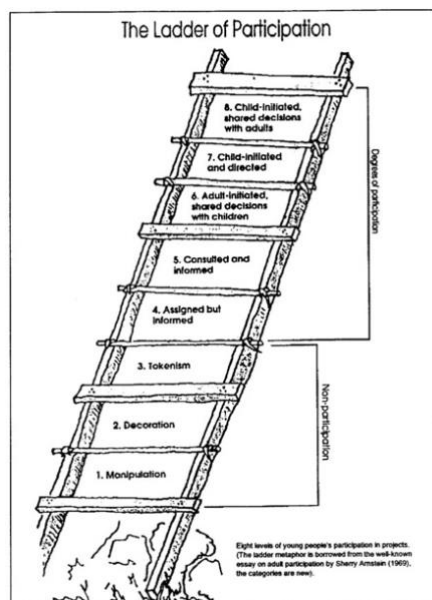
3.4 Participatiemodellen

Participatie is een zeer abstract gegeven dat moeilijk te vatten valt in één zin. Een handleiding voor een kwalitatieve leerlingenparticipatie is dan ook geen evidentie. In de literatuur vinden we verschillende theoretische modellen en manieren terug die (leerlingen)participatie in kaart proberen brengen. De bekendste en meest gebruikte participatiemodellen in Vlaanderen worden hieronder omschreven.

3.4.1 The Ladder of Participation - Roger Hart

Roger A. Hart (1992) ontwikkelde aan de hand van Arnstein's (1969) 'Ladder of Citizen Participation' een model dat acht stadia van participatie bij kinderen en jongeren weergeeft. De participatieladder (Ladder of Participation) van Hart werd oorspronkelijk niet ontwikkeld als model binnen de schoolcontext, maar blijkt een bruikbaar kader te bieden om leerlingenparticipatie te benaderen.

De ladder bevat acht niveaus, die van onder naar boven uiteenvallen in: (1) manipulatie, (2) decoratie, (3) afkopen, (4) toegewezen maar geïnformeerd, (5) geconsulteerd en geïnformeerd, (6) geïnitieerd door volwassenen en beslissingen gedeeld met kinderen, (7) geïnitieerd en geleid door kinderen en (8) beslissingen gedeeld met volwassenen. De onderste drie treden omschrijft Hart als non-participatie: jongeren worden misleid tot het gevoel dat ze participeren en inspraak hebben, terwijl ze in werkelijkheid enkel bijdragen tot het belang van een volwassene. Hoe hoger op de ladder, hoe actiever het niveau van participatie.

Figuur 1 Ladder of Participation (Roger Hart, 1992)

Trede 1: manipulatie

Jongeren worden gemanipuleerd om de belangen van volwassenen te verwezenlijken, zonder echt te begrijpen en geïnformeerd te worden over wat deze doelen inhouden.

Trede 2: decoratie

Jongeren nemen deel aan iets of worden gebruikt met als doel een activiteit van volwassenen te versterken of te helpen zonder te weten waar de activiteit om draait of inspraak te hebben in de organisatie ervan.

Trede 3: afkopen

Jongeren lijken een stem te krijgen, maar in werkelijkheid hebben ze weinig of geen mogelijkheid tot formulering van een eigen mening. Ze hebben geen inspraak in wat ze doen of de wijze waarop ze deelnemen.

Trede 4: toegewezen maar geïnformeerd

Jongeren worden geïnformeerd in hoe en waarom ze betrokken worden, ze krijgen een specifieke rol toegewezen binnen een project uitgevoerd door volwassenen.

Trede 5: geconsulteerd en geïnformeerd

Jongeren begrijpen het proces en hun mening wordt als waardevol beschouwd. Ze krijgen een consulterende/adviserende rol in projecten ontworpen en geleid door volwassenen.

Trede 6: geïnitieerd door volwassenen, beslissingen gedeeld met kinderen

Jongeren krijgen een gedeelde rol in de besluitvorming van projecten die door volwassenen worden geïnitieerd. Hierbij wordt er echt gesproken van participatie.

Trede 7: Geïnitieerd en geleid door kinderen

Jongeren nemen het initiatief en leiden een project, ze nemen de volledige besluiten in de uitvoering ervan. Volwassenen hebben een ondersteunende rol.

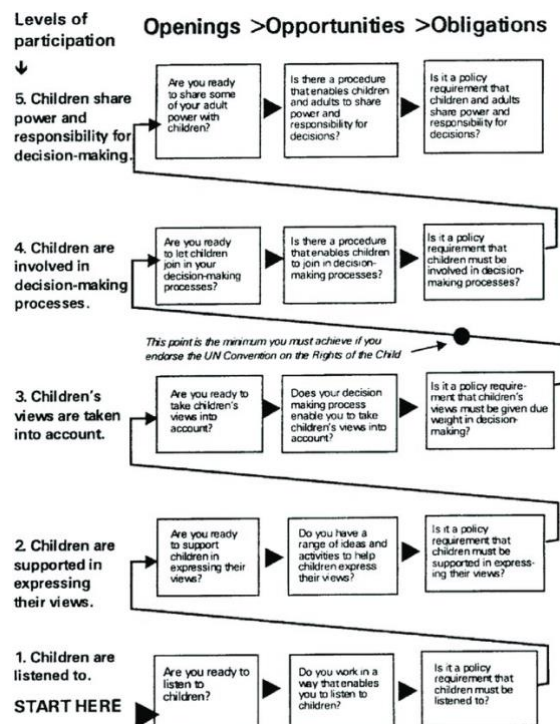
Trede 8: Geïnitieerd door kinderen, beslissingen gedeeld met volwassenen

Kinderen en jongeren nemen het initiatief en voeren een project uit, er is een gedeelde besluitvorming met volwassenen op vraag van de kinderen en jongeren.

3.4.2 Pathways to Participation – Harry Shier

Harry Shier (2001) ontwikkelde het participatiemodel 'Weg tot participatie' (Pathways to Participation). Dit model baseerde hij op de vijf hoogste treden van de participatieladder van R. Hart (1992). Shier's model is allesbehalve een vervanging van de participatieladder van Hart. Het model werd ontwikkeld als aanvulling om het participatieproces van kinderen en jongeren praktisch te benaderen.

Het model bestaat uit vijf levels van participatie: er wordt geluisterd naar kinderen, kinderen worden ondersteund in het formuleren van hun visie, de visie van kinderen wordt in rekening gebracht, kinderen worden betrokken in processen van besluitvorming, en kinderen delen in de macht en verantwoordelijkheid bij besluitvorming (Shier, 2001). Binnen elk level dienen steeds drie fases van betrokkenheid doorlopen te worden: openingen, mogelijkheden en verplichtingen. Aan de hand van 15 geordende vragen kan een volwassene nagaan in welk participatielevel en fase men zich op dat moment bevindt en wat de volgende stap is om naar een hoger participatielevel te gaan.

Figuur 2 Pathways to Participation – (Henry Shier, 2001)

Level 1: er wordt geluisterd naar kinderen

Volwassenen luisteren met aandacht naar de mening van kinderen. In dit level worden geen actieve stappen gezet om het vormen van een mening aan te moedigen.

Level 2: kinderen worden ondersteund in het formuleren van hun visie

Volwassenen nemen acties om kinderen te ondersteunen en de mogelijkheid te bieden een mening uit te drukken. Verschillend van level twee worden kinderen bewust gestimuleerd en ondersteund om een mening te vormen.

Level 3: de visie van kinderen wordt in rekening gebracht

Er wordt rekening gehouden met de mening van kinderen bij besluitvorming. Dit wil echter niet zeggen dat volwassenen hier verplicht op moeten ingaan en altijd besluiten moeten nemen die in lijn liggen met de mening van kinderen.

Level 4: kinderen worden betrokken bij besluitvormingsprocessen

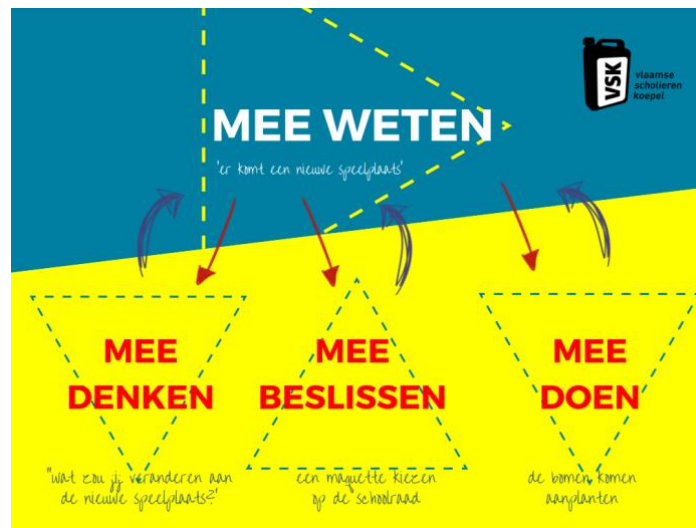
Kinderen worden direct betrokken bij beslissingen en hebben een actieve rol die wordt erkend door volwassenen.

Level 5: kinderen delen in de macht en verantwoordelijkheid bij besluitvorming

Kinderen en volwassenen hebben een gedeelde macht in het nemen van beslissingen, verschillend van level 4 vereist level 5 een expliciete inzet van volwassenen om hun macht te delen.

3.4.3 Participatiemodel van VSK

Op basis van bestaande participatiemodellen werkte de Vlaamse Scholierenkoepel (VSK, zd.) een participatiemodel uit. Dit is gebaseerd op vier vormen van participatie: mee weten, mee denken, mee beslissen en mee doen. Deze vier participatievormen kunnen doorlopen worden als een cyclus, maar niet elke leerling heeft behoefte om deel te nemen aan elke participatievorm.

Figuur 3 participatiemodel van de Vlaamse Scholierenkoepel

vorm 1: mee weten

Enkel door kinderen goed te informeren (in een taal die zij begrijpen), kunnen ze goed participeren. Kinderen informeren is dan ook de basis van alle participatie.

vorm 2: mee denken

kinderen hebben een mening en kunnen reageren op de informatie die ze krijgen.

vorm 3: mee beslissen

deze vorm gaat verder dan het geven van advies, maar geeft leerlingen de mogelijkheid mee in overleg te gaan. De beslissing wordt in consensus genomen waarbij alle schoolactoren zich in moeten kunnen vinden.

vorm 4: mee doen

kinderen krijgen de kans om mee te doen. Ze kunnen de genomen beslissingen mee uitvoeren of opvolgen wat een groot engagement vraagt.

4 Onderzoeksdoel en -vraag

4.1 Onderzoeksdoel

In dit onderzoek wordt getracht in kaart te brengen welke invulling leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding geven aan het begrip leerlingenparticipatie. Zowel een definiërende invulling van het begrip leerlingenparticipatie als de werkelijke invulling worden onderzocht. Dit om een zo een duidelijk mogelijk beeld te scheppen over de huidige participatiecultuur in het secundair onderwijs. Eerder onderzoek (De Vry, 2005; Van Petegem, 2009) toont namelijk aan dat er minimale evolutie is in de participatieve schoolcultuur. Idealiter vormt dit onderzoek dan ook een uitgangspunt voor het ontwikkelen van een participatief klas- en schoolklimaat waarin leerlingenparticipatie erkend, herkend en uitgevoerd wordt met een wisselwerking tussen de drie participatievormen.

4.2 Onderzoeksvraag met deelvragen

Vanuit de eerder beschreven probleemstelling en het onderzoeksdoel zal dit onderzoek trachten een antwoord te formuleren op onderstaande hoofdvraag: 'Hoe wordt leerlingenparticipatie ervaren en ingevuld in het secundair onderwijs door leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding?'

De hoofdvraag werd opgesplitst in meerdere deelvragen:

1. Hoe wordt het begrip leerlingenparticipatie gedefinieerd in de literatuur?
2. Hoe wordt het begrip leerlingenparticipatie gedefinieerd door leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding?
3. Zijn er verschillen merkbaar tussen de participatiebeleving van leerlingen en de mate waarin leerkrachten en leerkrachten in opleiding dit ervaren?
4. In welke mate wordt leerlingenparticipatie als waardevol beschouwd door leerkrachten en leerkrachten in opleiding?
5. In welke domeinen wensen leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding meer inspraak van leerlingen?

5 Onderzoeksaanpak

5.1 Dataverzamelingmethoden

Aangezien het doel van dit onderzoek bestaat uit het in kaart brengen van de leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, wordt er zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek verricht. Via een bevraging bij verschillende respondentengroepen worden zowel open (kwalitatief) als gesloten (kwantitatief) vragen gesteld.

5.2 Respondenten

Op basis van de vooropgestelde onderzoeksvraag komen drie respondentengroepen in aanmerking als mogelijke participanten: leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding.

5.3 Onderzoeksactiviteiten

Om een antwoord te bieden op de eerste deelvraag ‘Hoe wordt het begrip leerlingenparticipatie gedefinieerd in de literatuur?’, wordt literatuur met betrekking tot leerlingenparticipatie nader bestudeerd. Vanuit verschillende definities verkregen uit de literatuur zal een samengevatte definitie geformuleerd worden.

Een belangrijk onderdeel van dit onderzoek speelt zich af bij de respondenten. Om antwoord te bieden op de overige deelvragen wordt een bevraging afgenomen die peilt naar de beleving en ervaringen van de verschillende respondenten.

De tweede deelvraag – ‘Hoe wordt het begrip leerlingenparticipatie gedefinieerd door leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding?’ – wordt zowel bij leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding bevraged. Aan de hand van een open vraag wordt specifiek gepeild naar de invulling die zij geven aan het woord leerlingenparticipatie.

Deelvraag drie – ‘Zijn er verschillen merkbaar tussen de participatiebeleving van leerlingen en de mate waarin leerkrachten en leerkrachten in opleiding dit ervaren?’ –

wordt bevraagd door middel van een gesloten vraag. Bij leerlingen wordt gepeild naar de mate waarin zij inspraak ervaren op school. Bij leerkrachten en leerkrachten in opleiding wordt gepeild naar de mate waarin zij ervaren dat leerlingen inspraak hebben op school. Aan de hand van deze resultaten is het mogelijk een antwoord te bieden op deelvraag drie.

Deelvraag vier – ‘In welke mate wordt leerlingenparticipatie als waardevol beschouwd door leerkrachten en leerkrachten in opleiding?’ – heeft betrekking op de respondentengroepen leerkrachten en leerkrachten in opleiding. Aan de hand van een schaalvraag zal duidelijk worden hoe wenselijk leerlingenparticipatie is voor leerkrachten en leerkrachten in opleiding. Aanvullend wordt via een open vraag bij beide respondentengroepen gepeild naar de stappen die zij zetten om leerlingen inspraak te verschaffen.

De laatste en vijfde deelvraag – ‘In welke domeinen wensen leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding meer inspraak van leerlingen?’ – wordt eveneens beantwoord door middel van een open vraag. Zowel leerlingen, leerkrachten als leerkrachten in opleiding worden uitgenodigd na te denken over inspraakdomeinen en leerlingenparticipatie in een ideale wereld.

5.4 Tijdsplanning

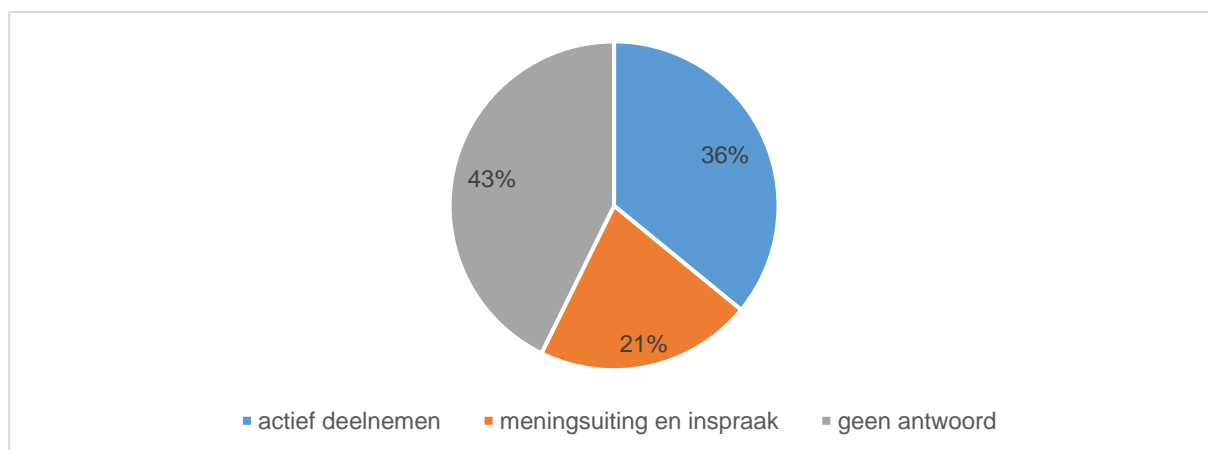
Deelvraag	onderzoeksactiviteit	feb 2022	ma 2022	apr 2022	mei 2022	jun 2022	jul 2022	aug 2022
Hoe wordt het begrip leerlingenparticipatie gedefinieerd in de literatuur?	bestuderen van de literatuur							
Hoe wordt het begrip leerlingenparticipatie gedefinieerd door leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding?	bevraging bij leerlingen bevraging bij leerkrachten bevraging bij leerkrachten in opleiding							
Zijn er verschillen merkbaar tussen de participatiebeleving van leerlingen en de mate waarin leerkrachten en leerkrachten in opleiding dit ervaren?	bevraging bij leerlingen bevraging bij leerkrachten bevraging bij leerkrachten in opleiding							
In welke mate wordt leerlingenparticipatie als waardevol beschouwd door leerkrachten en leerkrachten in opleiding?	bevraging bij leerkrachten bevraging bij leerkrachten in opleiding							
In welke domeinen wensen leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding meer inspraak van leerlingen?	bevraging bij leerlingen bevraging bij leerkrachten bevraging bij leerkrachten in opleiding							

6 Resultaten dataverzameling

De resultaten van het onderzoek werden via Microsoft Forms geëxporteerd naar een Excelbestand. Hierin werden de verschillende vragen per categorie gegroepeerd en geanalyseerd. Door middel van een chi-kwadraattoets werd berekend of er een significant verband of verschil bestaat tussen de verschillende kenmerken van de respondenten uit de bevraging en de gegeven antwoorden. De tabellen per vraag, waar mogelijk voorzien van een statistische analyse, zijn terug te vinden in bijlage. Er werd een bevraging afgenomen bij 103 leerlingen uit 3 verschillende scholen: Mater Dei Brasschaat, Stedelijk Lyceum Waterbaan en Campus De Vesten. Er werd eveneens een bevraging afgenomen bij 9 leerkrachten die reeds in het werkveld staan en 32 leerkrachten in opleiding.

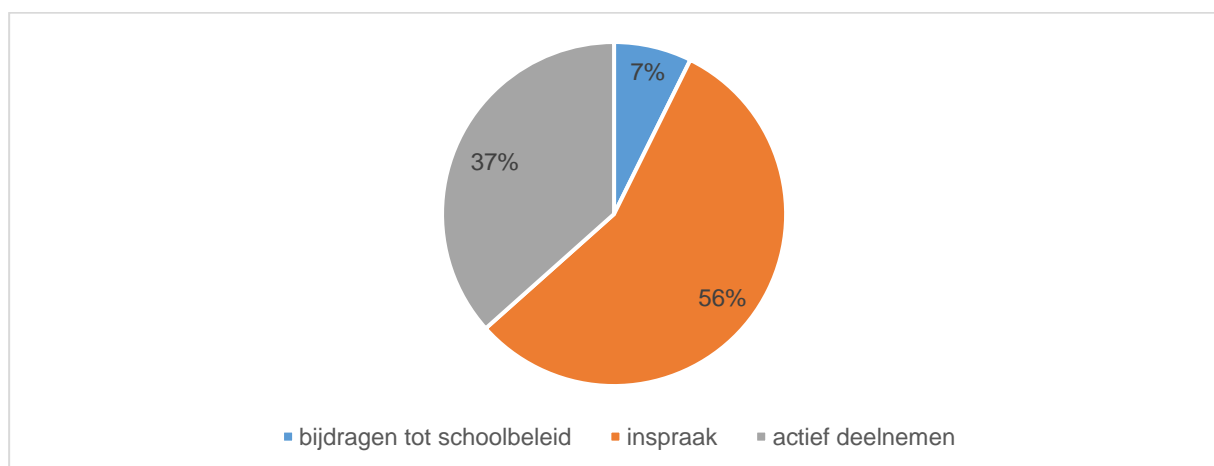
6.1 Van abstract naar concreet begrip

Een belangrijk onderdeel van dit onderzoek is het concreet invullen van het concept leerlingenparticipatie. De resultaten van de bevraging bij leerlingen geven weer dat het niet vanzelfsprekend is voor jongeren om het begrip leerlingenparticipatie te definiëren. Van de 103 leerlingen kunnen er maar liefst 44 (42,72%) geen invulling geven aan het begrip leerlingenparticipatie. Zij lieten deze vraag in de bevraging dan ook open. De overige 59 leerlingen (57,28%) gaven een antwoord in een vrij tekstvak waaruit twee algemene omschrijvingen konden worden afgeleid. Volgens 37 leerlingen (35,92%) betekent leerlingenparticipatie 'actief deelnemen'. De overige 22 leerlingen (21,36%) geven als invulling 'meningsuiting en inspraak'.

Grafiek 1 invulling leerlingenparticipatie - leerlingen

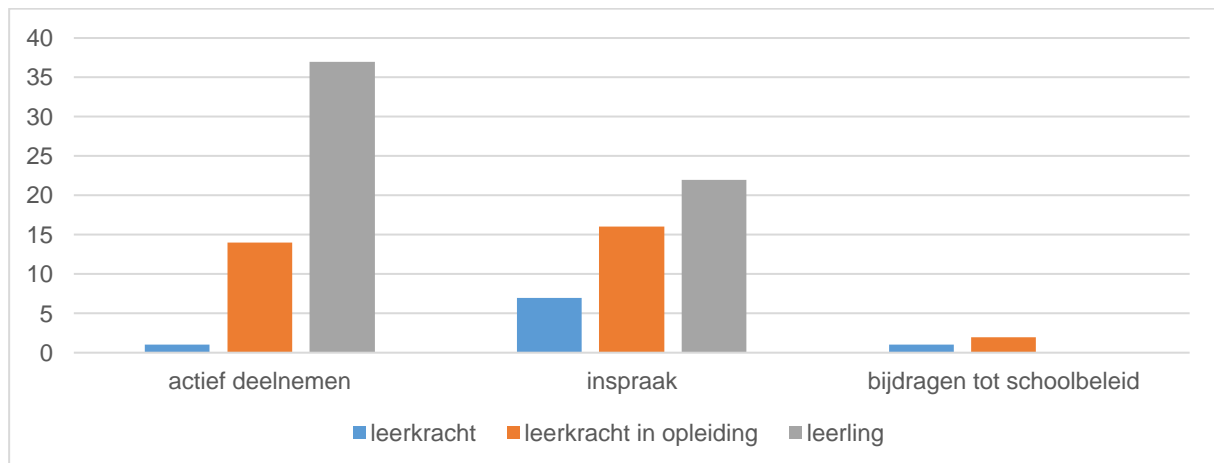
De bevraging bij leerkrachten en leerkrachten in opleiding gingen eveneens na welke invulling deze groepen geven aan het begrip leerlingenparticipatie. Via een vrij tekstvak hadden de respondenten de mogelijkheid in eigen woorden het begrip leerlingenparticipatie te omschrijven. Van de 41 respondenten staan er 9 leerkrachten (21,95%) reeds in het onderwijsveld. De overige 32 respondenten (78,05%) zijn leerkrachten in opleiding aan de AP Hogeschool Antwerpen. Van de antwoorden in het vrij tekstvak werden er drie algemene invullingen afgeleid. Volgens 3 respondenten (7,32%) betekent leerlingenparticipatie 'bijdragen tot het schoolbeleid', voor 23 respondenten (56,1%) betekent het 'inspraak', de overige 15 respondenten (36,59%) geven als invulling 'actief deelnemen'. Van de 3 respondenten (7,32%) die aangeven dat leerlingenparticipatie 'bijdragen tot schoolbeleid' betekent, is er 1 leerkracht (2,44%) die reeds in het werkveld staat en 2 leerkrachten in opleiding (4,88%). 23 respondenten (56,1%) geven aan dat leerlingenparticipatie 'inspraak' betekent. Hiervan staan reeds 7 respondenten (17,07%) in het onderwijsveld en zijn 16 leerkrachten in opleiding (39,02%). De overige 15 respondenten (36,59%) die aangaven dat leerlingenparticipatie 'actief deelnemen' betekent, bestaan uit 1 leerkracht (2,44%) en 14 leerkrachten in opleiding (34,15%). Er blijkt geen aantoonbaar verschil te zijn tussen de doelgroep leerkrachten en leerkrachten in opleiding en de invulling van het begrip leerlingenparticipatie ($p > 0,05$).

Grafiek 2 invulling leerlingenparticipatie - leerkracht en leerkracht in opleiding

Er blijkt echter wel significant verband te zijn tussen de invulling van het begrip leerlingenparticipatie en of de respondent behoort tot de groep leerlingen, de groep

leerkrachten of de groep leerkrachten in opleiding ($p < 0,05$)². Over de verschillende groepen heen komt de invulling ‘actief deelnemen’ 52 (36,11%) keer voor terwijl de invulling ‘inspraak’ door 45 (28,47%) respondenten wordt gegeven. De invulling ‘bijdragen tot schoolbeleid’ komt 3 (2,08%) keer voor in de groep leerkrachten en leerkrachten in opleiding en verschijnt dus niet bij de groep leerlingen.

Grafiek 3 invulling leerlingenparticipatie - leerling, leerkracht en leerkracht in opleiding

Wanneer de invulling van het begrip leerlingenparticipatie bij leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding naast elkaar geplaatst wordt, zijn er qua invulling enkele overeenkomsten te onderscheiden. Die drie invullingen van het begrip leerlingenparticipatie zijn korte kernwoorden die meer omvatten en dieper uitgeklaard kunnen worden:

- Actief deelnemen omvat verschillende zaken: deelnemen aan het lesgebeuren, school serieus nemen, deelnemen aan activiteiten, deelnemen aan overlegorganen en beslissingen op school.
- Inspraak omvat het vrij kunnen delen van een mening over alles wat leerlingen aanbelangt. Actief luisteren naar leerlingen is hiervan een belangrijk onderdeel.
- Bijdragen tot het schoolbeleid betekent dat er daadwerkelijk actie wordt ondernomen. De bijdrage van de leerling wordt als waardevol beschouwd en toegepast in het vormen van een door alle partijen gedragen schoolbeleid.

² Het significante verband is eerder te wijten aan de kleine steekproefgrootte bij de groep leerkrachten. In eventueel vervolgonderzoek bij een grotere groep respondenten dient deze correlatie gecontroleerd en al dan niet bevestigd te worden.

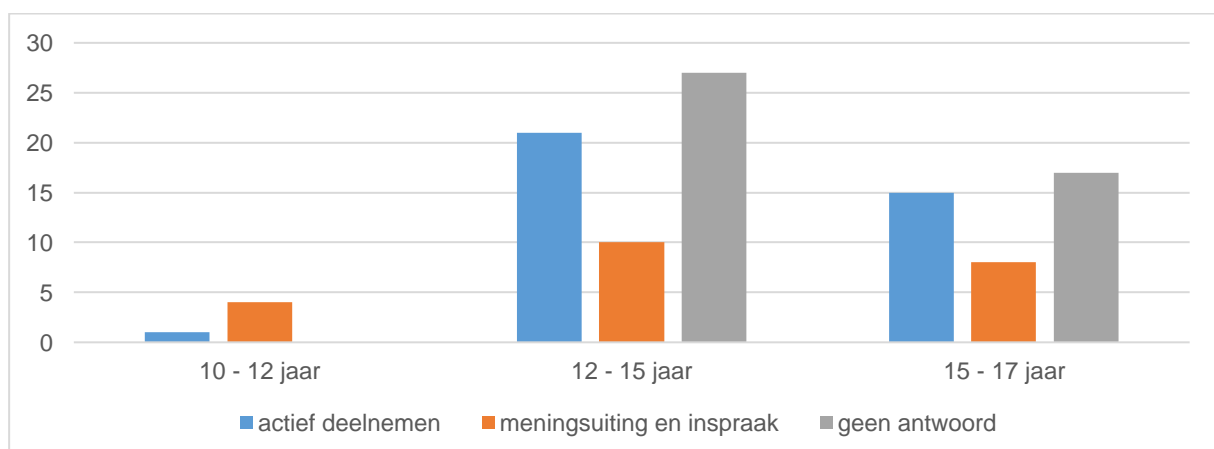
Op basis van de resultaten van de drie respondentengroepen, kan een volledige definitie van het begrip leerlingenparticipatie als volgt omschreven worden:

Leerlingenparticipatie bestaat/ontstaat uit de actieve deelnamen van leerlingen binnen de schoolcontext: als gevolg van deze actieve deelnamen is er ruimte voor de vrije mening omtrent alle zaken die leerlingen aanbelangen, waardoor inspraak gegarandeerd wordt. De leerling vormt hierbij een belangrijke/waardevolle bijdrage binnen het uitbouwen van een gedragen schoolbeleid.

6.1.1 Leeftijd en invulling begrip

In de bevraging werd nagegaan of de leeftijd van de leerling invloed heeft op de invulling van het concept leerlingenparticipatie.

Van de 37 leerlingen (35,92%) die als invulling 'actief deelnemen' gaven, is 1 leerling (0,97%) tussen 10 en 12 jaar, zijn 21 leerlingen (20,39%) tussen 12 en 15 jaar en 15 leerlingen (35,92%) tussen 15 en 17 jaar. 22 leerlingen (21,36%) gaven als invulling 'meningsuiting en inspraak'. Hiervan zijn 4 leerlingen (3,88%) tussen 10 en 12 jaar, 10 leerlingen (9,71%) tussen 12 en 15 jaar en 8 leerlingen (7,77%) tussen 15 en 17 jaar. De overige 44 leerlingen (42,72%) gaven geen invulling aan het begrip leerlingenparticipatie. Er blijkt uit deze antwoorden geen aantoonbaar verband te zijn tussen de leeftijd van de leerling en de invulling van het begrip leerlingenparticipatie ($p > 0,05$).

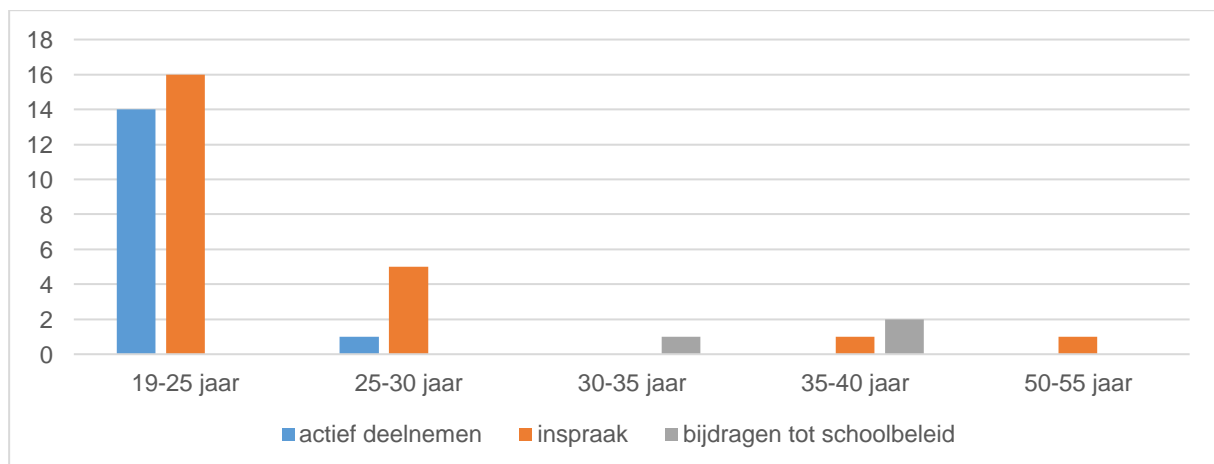

Grafiek 4 invulling leerlingenparticipatie - leeftijd leerlingen

In de bevraging bij leerkrachten en leerkrachten in opleiding werd eveneens nagegaan of leeftijd een invloed heeft op de invulling van het begrip leerlingenparticipatie.

De invulling 'actief deelnemen' wordt door 15 respondenten (36,59%) gegeven, waarvan 14 respondenten (34,15%) tussen 19-25 jaar en 1 respondent (2,44%) tussen 25-30 jaar. 23 respondenten (56,1%) gaven de invulling 'inspraak', waarvan 16 respondenten (39,02%) tussen 19-25 jaar, 5 respondenten (12,20%) tussen 25-30 jaar, 1 respondent (2,44%) tussen 35-40 jaar en nog 1 respondent (2,44%) tussen 50-55 jaar.

De overige 3 respondenten (7,32%) die leerlingenparticipatie invullen als 'bijdragen tot schoolbeleid' bestaat uit 1 respondent (2,44%) tussen 30-35 jaar en 2 respondenten (4,88%) tussen 35-40 jaar. Er blijkt een significant verband tussen de invulling van het begrip leerlingenparticipatie bij leerkrachten en leerkrachten in opleiding en de leeftijd van de respondent ($p < 0,001$).³

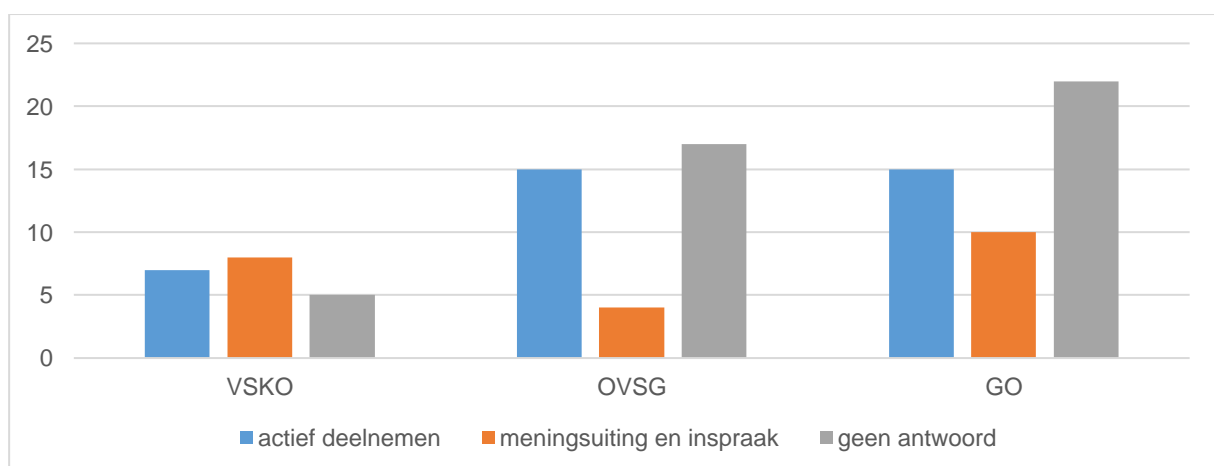
Grafiek 5 invulling leerlingenparticipatie - leeftijd leerkrachten en leerkrachten in opleiding

³ Een chi-kwadraattoets wees bij de groep leerkrachten en leerkrachten in opleiding aan dat leeftijd en de invulling van het begrip leerlingenparticipatie gecorreleerd is ($p < 0,001$). Echter blijkt deze correlatie een gevolg van de groep leerkrachten in opleiding ($p = 0,001$) en zien we deze correlatie niet terug bij de groep leerkrachten ($p = 0,057$). Met enige voorzichtigheid mag gesteld worden dat bij een grotere steekproefgrootte andere resultaten naar voor zullen brengen.

6.1.2 Onderwijsnet en invulling begrip

De respondenten van de bevraging komen uit drie verschillende onderwijsnetten: van de 103 leerlingen komen 20 leerlingen (19,42%) uit het gesubsidieerd vrij onderwijs (VSKO), 36 leerlingen (34,95%) uit het gesubsidieerd officieel onderwijs (OVSG) en 47 leerlingen (45,63%) uit het gemeenschapsonderwijs (GO).

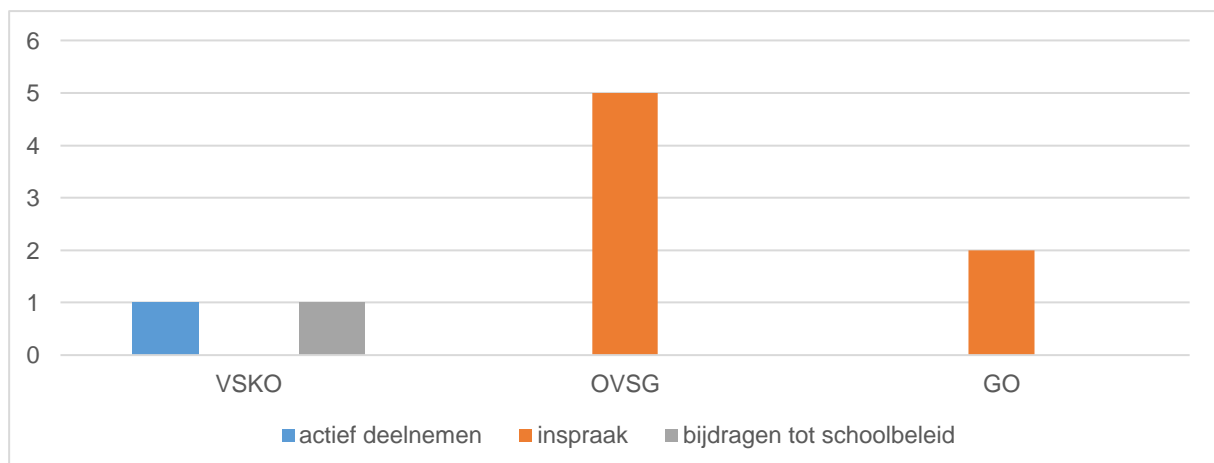
37 leerlingen (35,92%) gaven als invulling 'actief deelnemen'. Hiervan komen 7 leerlingen (6,08%) uit het gesubsidieerd vrij onderwijs, 15 leerlingen (14,56%) uit het gesubsidieerd officieel onderwijs en 15 leerlingen (14,56%) uit het gemeenschapsonderwijs. De invulling 'meningsuiting en inspraak' werd door 22 leerlingen (21,36%) gegeven, waarvan 8 leerlingen (7,77%) uit het gesubsidieerd vrij onderwijs, 4 leerlingen (3,88%) uit het gesubsidieerd officieel onderwijs en 10 leerlingen (9,71%) uit het gemeenschapsonderwijs. De overige 44 leerlingen (42,72%) gaven geen invulling aan het begrip leerlingenparticipatie. Daarvan komen 5 leerlingen (4,85%) uit het gesubsidieerd vrij onderwijs, 17 leerlingen (16,50%) uit het gesubsidieerd officieel onderwijs en 22 leerlingen (21,36%) uit het gemeenschapsonderwijs. De verschillende onderwijsnetten waarin de leerlingen les volgen, blijken geen directe invloed te hebben op de invulling van het begrip leerlingenparticipatie ($p > 0,05$).

Grafiek 6 invulling leerlingenparticipatie - onderwijsnet leerlingen

De bevraging bij leerkrachten onderzocht eveneens of het onderwijsnet waarin de leerkracht tewerkgesteld is effect heeft op de invulling van het begrip leerlingenparticipatie.

Van de 9 leerkrachten zijn 2 leerkrachten (22,22%) tewerkgesteld in het gesubsidieerd vrij onderwijs, 5 leerkrachten (55,56%) in het gesubsidieerd officieel onderwijs en 2 leerkrachten (22,22%) in het gemeenschapsonderwijs. 1 leerkracht (11,11%) geeft als invulling 'actief deelnemen'. Deze leerkracht is tewerkgesteld in het gesubsidieerd vrij onderwijs. 7 leerkrachten (77,78%) geven als invulling 'inspraak', waarvan 5 leerkrachten (55,56%) tewerkgesteld in het gesubsidieerd officieel onderwijs en 2 leerkrachten (22,22%) in het gemeenschapsonderwijs. 1 leerkracht (11,11%) geeft als invulling 'bijdragen tot schoolbeleid'. Deze leerkracht is tewerkgesteld in het gesubsidieerd vrij onderwijs. Het onderwijsnet waarin de leerkracht tewerkgesteld is, heeft geen invloed op de invulling van het begrip leerlingenparticipatie ($p > 0,05$).⁴

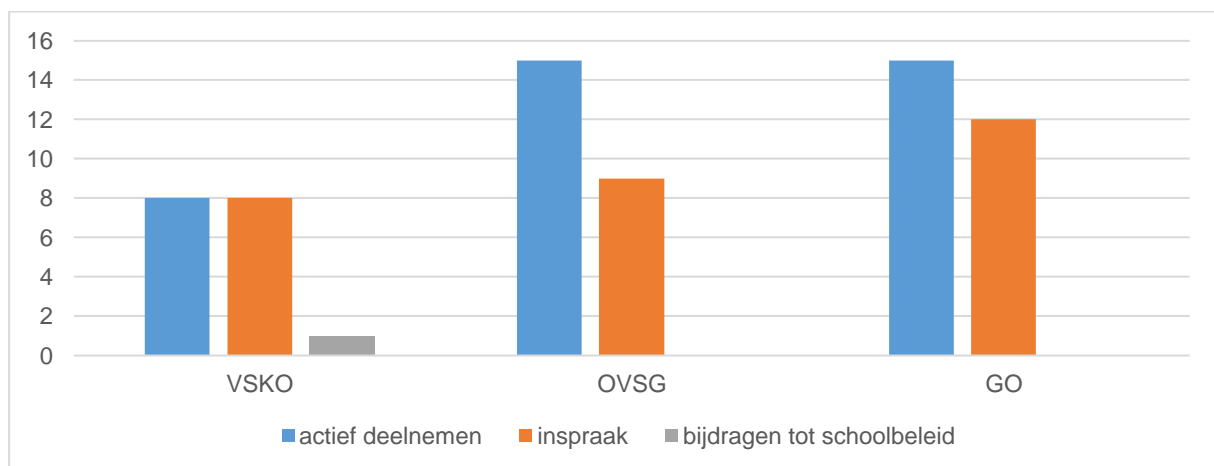
Grafiek 7 invulling leerlingenparticipatie - onderwijsnet leerkrachten

Er blijkt geen aantoonbaar verband te zijn tussen het onderwijsnet waarin de leerling les volgt of de leerkracht tewerkgesteld is en de invulling van het begrip leerlingenparticipatie ($p > 0,05$). Leerlingen en leerkrachten vormen samen 68 respondenten.⁵ Van de 17 respondenten (25,00%) uit het gesubsidieerd vrij onderwijs

⁴ Door de kleine steekproefgrootte van 9 leerkrachten dienen deze bevindingen ($p = 0,061$) in eventueel vervolgonderzoek bij een grotere groep respondenten bevestigd of weerlegd moeten worden.

⁵ 44 leerlingen gaven geen invulling aan het begrip leerlingenparticipatie, hierdoor komen we uit op een totaalcijfer van 68 respondenten in plaats van 112 respondenten.

geven 8 respondenten (11,76%) de invulling 'actief deelnemen', 8 respondenten (11,76%) de invulling 'inspraak' en 1 respondent (1,47%) de invulling 'bijdragen tot schoolbeleid'. Van de 24 respondenten (35,29%) uit het gesubsidieerd officieel onderwijs geven 15 respondenten (22,06%) de invulling 'actief deelnemen' en 9 respondenten (13,24%) de invulling 'inspraak'. Van de 27 respondenten (39,71%) uit het gemeenschapsonderwijs geven 15 respondenten (22,06%) de invulling 'actief deelnemen' en 12 respondenten (17,65%) de invulling 'inspraak'.

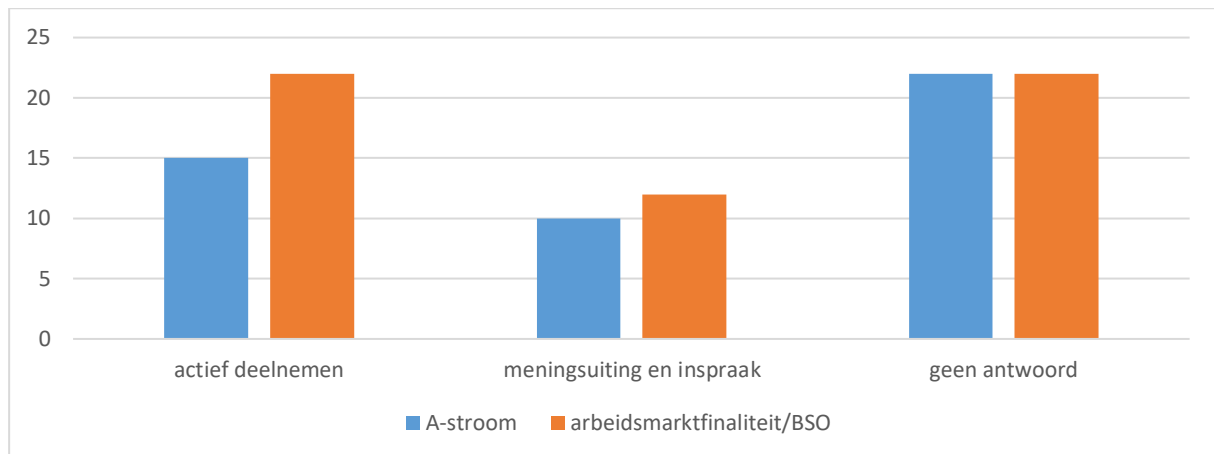

Grafiek 8 invulling leerlingenparticipatie - onderwijsnet leerlingen en leerkrachten

6.1.3 Studievorm en invulling begrip

In de bevraging bij leerlingen werd nagegaan of de studievorm een invloed heeft op het begrip leerlingenparticipatie. Er namen 47 leerlingen (45,63%) uit de A-stroom, 39 leerlingen (37,86%) uit de arbeidsmarktfinaliteit en 17 (16,5%) leerlingen uit het beroepssecundair onderwijs deel aan de bevraging. Om de resultaten te analyseren werden de leerlingen uit de arbeidsmarktfinaliteit (A) en uit het beroepssecundair onderwijs (BSO) samengenomen met een totaal van 56 leerlingen (54,37%). Van de 37 leerlingen (35,92%) die leerlingenparticipatie omschrijven als 'actief deelnemen' komen 15 leerlingen (14,56%) uit de A-stroom en 22 leerlingen (21,36%) uit de arbeidsmarktfinaliteit en het beroepssecundair onderwijs. Er zijn 22 leerlingen (21,36%) die leerlingenparticipatie omschrijven als 'meningsuiting en inspraak', waarvan 10 leerlingen (9,71%) uit de A-stroom en 12 leerlingen (11,65%) uit arbeidsmarktfinaliteit en het beroepssecundair onderwijs. Van de 44 leerlingen (42,72%) die geen invulling konden geven aan het begrip leerlingenparticipatie zijn er

22 leerlingen (21,36%) uit de A-stroom en 22 leerlingen (21,36%) uit arbeidsmarktfinaliteit en het beroepssecundair onderwijs. Er blijkt geen aantoonbaar verband te zijn tussen de studievorm en de invulling van het begrip leerlingenparticipatie ($p > 0,05$).

Grafiek 9 invulling leerlingenparticipatie - studievorm leerlingen

6.1.4 Onderwijsvakken en invulling begrip

Aan de 41 leerkrachten en leerkrachten in opleiding werd gevraagd welke vakken ze onderwijzen. Een respondent kan in twee of drie verschillende groepen lesgeven, wat leidt tot een totaalcijfer van 61 gegeven onderwijsvakken door de 41 respondenten.⁶

De verschillende onderwijsvakken werden verdeeld in 7 groepen:

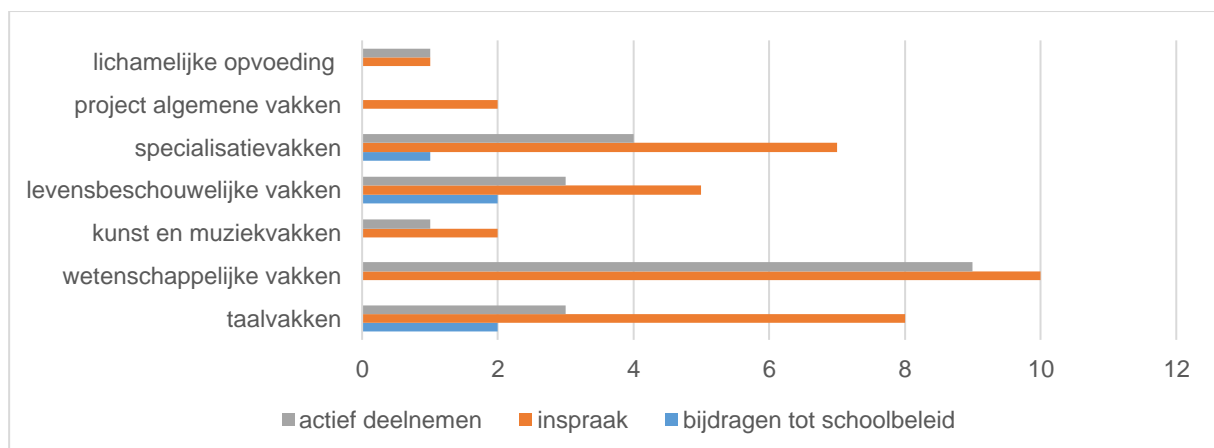
- taalvakken (Frans, Nederlands, Engels,);
- wetenschappelijke vakken (biologie, wiskunde, aardrijkskunde, economie,);
- kunst- en muziekvakken (muzikale opvoeding, plastische opvoeding,);
- levensbeschouwelijke vakken (godsdienst, islamitische godsdienst, zedenleer,);
- specialisatievakken (mode, gezondheidsopvoeding, techniek, bouw, haartooi,);
- project algemene vakken;
- lichamelijke opvoeding.

⁶ 13 respondenten taalvakken, 19 respondenten wetenschappelijke vakken, 3 respondenten kunst en muziek, 10 respondenten levensbeschouwelijke vakken, 12 respondenten specialisatievakken, 2 respondenten project algemene vakken en 2 respondenten lichamelijke opvoeding.

15 respondenten gaven als invulling 'actief deelnemen'. In totaliteit geven zij 21 onderwijsvakken (34,43%) binnen de 7 groepen: 3 keer (4,92%) taalvakken, 9 keer (14,75%) wetenschappelijke vakken, 1 keer (1,64%) kunst- en muziekvakken, 3 keer (4,92%) levensbeschouwelijke vakken, 4 keer (6,56%) specialisatievakken en 1 keer (1,64%) lichamelijke opvoeding.

23 respondenten gaven de invulling 'inspraak'. Zij geven in totaliteit 35 onderwijsvakken (57,38%), waarvan 8 keer (13,11%) taalvakken, 10 keer (16,39%) wetenschappelijke vakken, 2 keer (3,28%) kunst- en muziekvakken, 5 keer (8,20%) levensbeschouwelijke vakken, 7 keer (11,48%) specialisatievakken, 2 keer (3,28%) project algemene vakken en 1 keer (1,64%) lichamelijke opvoeding.

De overige 3 respondenten gaven de invulling 'bijdragen tot schoolbeleid'. In totaliteit geven zij 5 onderwijsvakken (8,20%), waaronder 2 keer (3,28%) taalvakken, 2 keer (3,28%) levensbeschouwelijke vakken en 1 keer (1,64%) specialisatievakken (1,64%). Er blijkt geen correlatie tussen het onderwijsvak dat de respondent geeft en de invulling van het begrip leerlingenparticipatie ($p > 0,05$).

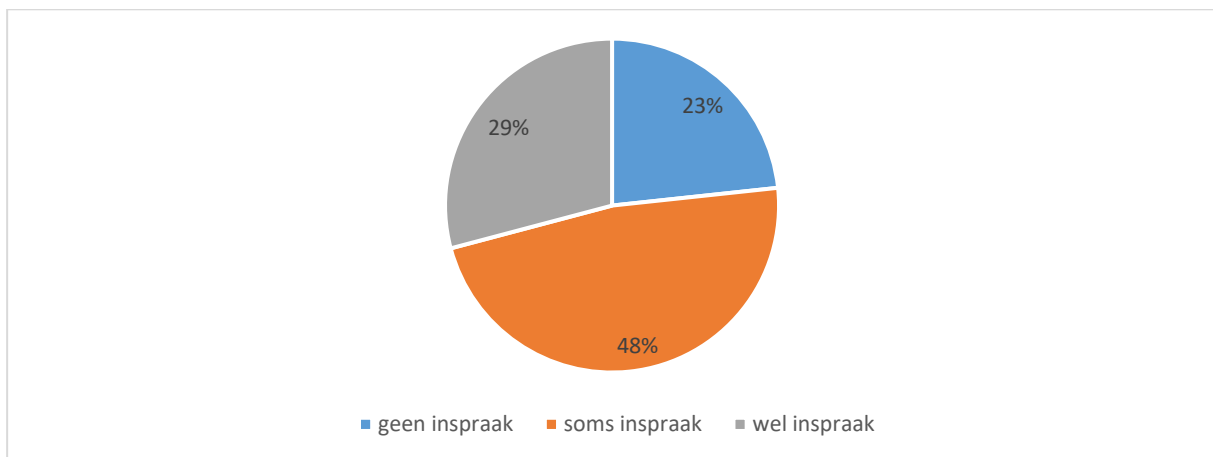

Grafiek 10 invulling leerlingenparticipatie - onderwijsvakken leerkrachten en leerkrachten in opleiding

6.2 Huidige situatie in het onderwijs

Aan de 103 leerlingen werd gevraagd in hoeverre zij inspraak ervaren en hun mening kunnen delen op school. Uit de resultaten blijkt dat 30 leerlingen (29,13%) het gevoel hebben dat ze hun mening kunnen delen en zich gehoord voelen. 49 leerlingen (47,57%) geven aan dat ze zich soms gehoord voelen in hun mening. De overige 24 leerlingen (23,3%) hebben het gevoel dat er niet naar hun mening geluisterd wordt.

Zoals vermeld bij de invulling van het begrip leerlingenparticipatie, betekent dit concept voor 21,36% van de leerlingen 'meningsuiting en inspraak'. Aangezien 73 (70,87%) van de 103 leerlingen aangeeft zich niet of maar soms gehoord te voelen in hun mening, suggereren de resultaten dat er een kloof zit tussen enerzijds de verwachtingen van leerlingen en anderzijds de effectieve situatie in het onderwijs.

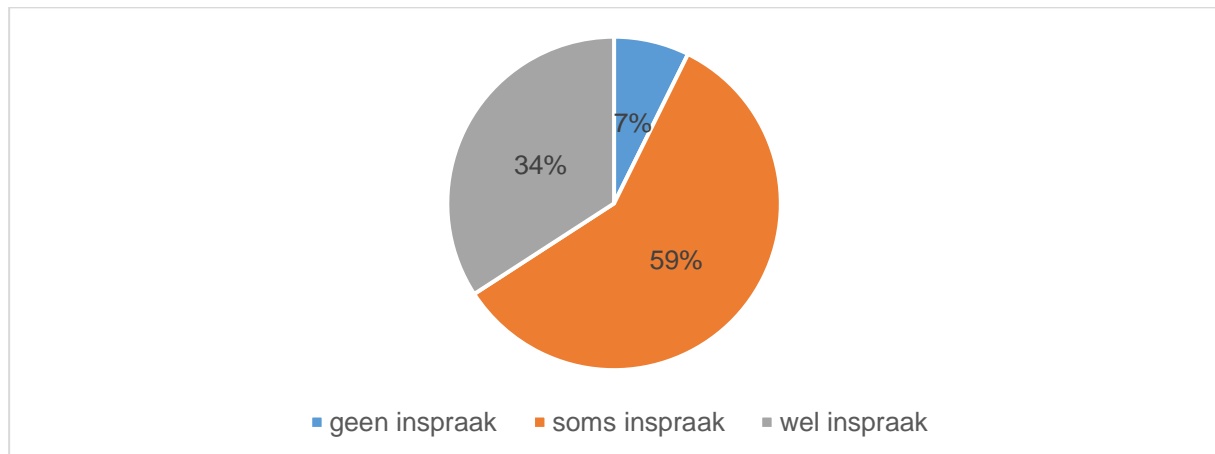

Grafiek 11 inspraakbeleving – leerlingen

Aan de 41 leerkrachten en leerkrachten in opleiding werd gevraagd in hoeverre zij ondervinden dat leerlingen inspraak hebben en hun mening kunnen delen.

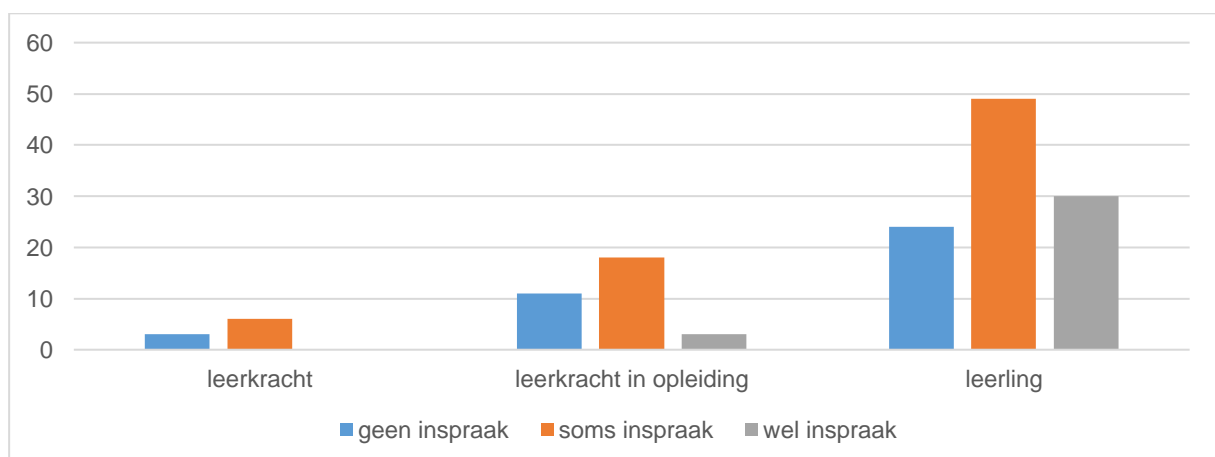
14 respondenten (34,15%) geven aan dat de mening van leerlingen op school geuit kan worden. Hiervan zijn 3 respondenten (7,32%) leerkracht en 11 respondenten (26,83%) leerkracht in opleiding. 24 respondenten (58,54%) geven aan dat leerlingen soms hun mening kunnen delen. Hiervan zijn 6 respondenten (14,63%) leerkracht en 18 respondenten (43,90%) leerkracht in opleiding. De overige 3 respondenten (7,32%) geven aan dat leerlingen beperkt tot geen inspraak hebben op school. Deze 3 respondenten (7,32%) zijn allemaal leerkrachten in opleiding. Er blijkt in deze

resultaten geen aantoonbaar verband merkbaar tussen de inspraakbeleving van leerlingen, en of de respondent leerkracht of leerkracht in opleiding is ($p > 0,05$)

Grafiek 12 inspraakbeleving – leerkrachten en leerkrachten in opleiding

Leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding samengeteld, geven 38 respondenten (26,39%) aan dat leerlingen hun mening op school zelden tot niet kunnen geven, 73 respondenten (50,69%) dat leerlingen hun mening soms kunnen delen en 33 respondenten (22,92%) dat leerlingen hun mening op school wel kunnen delen. Er blijkt geen significant verband merkbaar in de ervaring dat leerlingen inspraak hebben op school en de respondent een leerling, leerkracht of leerkracht in opleiding is ($p > 0,05$).

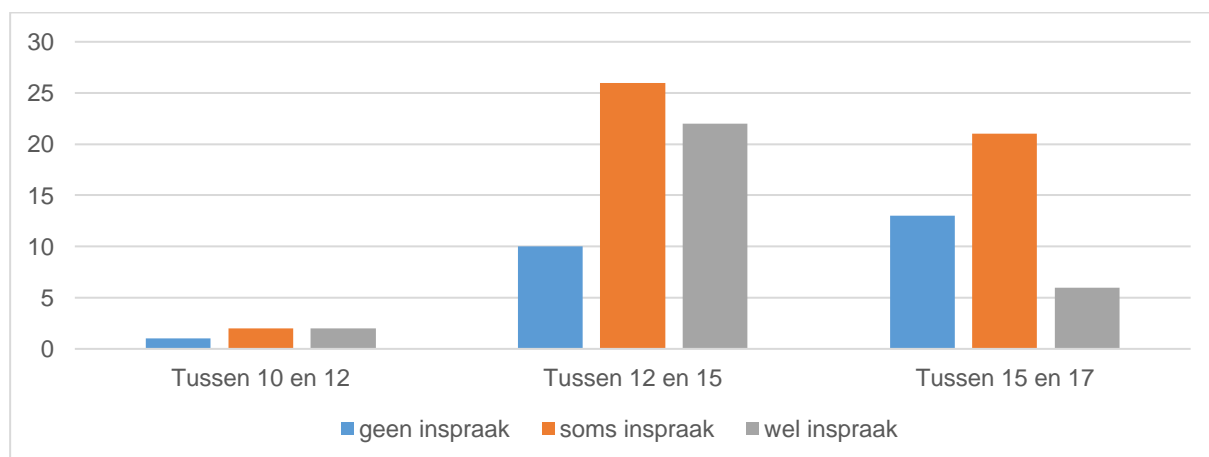

Grafiek 13 inspraakbeleving – leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding

6.2.1 Leeftijd en inspraakbeleving

Van de 24 leerlingen (23,3%) die aangeven beperkte tot geen inspraak te ervaren op school, is 1 leerling (0,95%) tussen de 10-12 jaar, 10 leerlingen (9,71%) tussen de 12-15 jaar en 13 leerlingen (12,62%) tussen 15-17 jaar. 49 leerlingen (47,57%) geven aan het gevoel te hebben soms inspraak te hebben op school. Van deze groep leerlingen zijn er 2 leerlingen (1,94%) tussen de 10-12 jaar, 26 leerlingen (25,24%) tussen de 12-15 jaar en 21 leerlingen (20,39%) tussen de 15-17 jaar. De overige 30 leerlingen (29,13%) die aangeven inspraak te hebben op school bestaan uit 2 leerlingen (1,94%) tussen de 10-12 jaar, 22 leerlingen (21,36%) tussen de 12-15 jaar en 6 leerlingen (5,83%) tussen de 15-17 jaar.

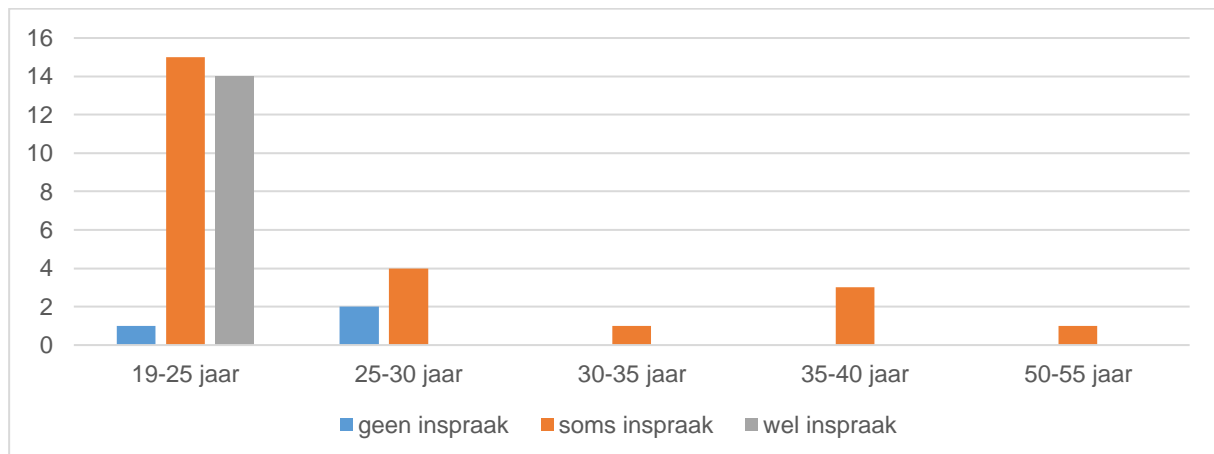
De leeftijd van de leerling heeft geen directe invloed op de mate waarin leerlingen inspraak ervaren op school ($p > 0,05$).

Grafiek 14 inspraakbeleving – leeftijd leerlingen

Bij leerkrachten en leerkrachten in opleiding werd geanalyseerd of de leeftijd van de respondent invloed uitoefent op de mate waarin die beleeft dat leerlingen mogelijkheid hebben tot inspraak. Van de 3 respondenten (7,32%) die aangeven dat leerlingen weinig tot geen inspraak krijgen, is 1 respondent (2,44%) tussen 19-25 jaar en 2 respondenten (4,88%) tussen 25-30 jaar. 24 respondenten (58,54%) geven aan dat leerlingen soms inspraak krijgen. Hiervan zijn 15 respondenten (36,59%) tussen 19-25 jaar, 4 respondenten (9,76%) tussen 25-30 jaar, 1 respondent (2,44%) tussen 30-35 jaar, 3 respondenten (7,32%) tussen 35-40 jaar en 1 respondent (2,44%) tussen

50-55 jaar. De overige 14 respondenten (34,15%) vermelden dat leerlingen op school wel inspraak hebben. Al deze respondenten zijn tussen 19-25 jaar. De leeftijd van de leerkrachten of leerkrachten in opleiding blijkt geen rechtstreekse aanleiding tot de mate waarin deze groepen ervaren dat leerlingen inspraak hebben op school ($p > 0,05$).

Grafiek 15 inspraakbeleving – leeftijd leerkrachten en leerkrachten in opleiding

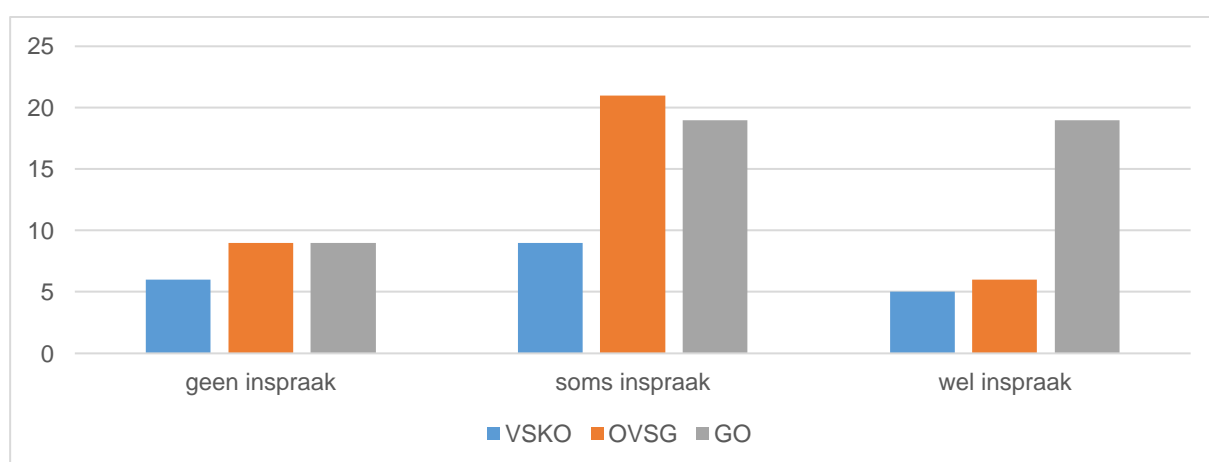
Alle respondentengroepen samen zijn het enigszins eens over de mate waarin leerlingen inspraak hebben op school ($p > 0,05$). Iets meer dan de helft van de respondenten (73 - 50,69%), geeft aan dat leerlingen soms inspraak hebben op school. 38 respondenten (26,39%) geven aan dat leerlingen weinig tot geen inspraak hebben en de overige 33 respondenten (22,92%) hebben het gevoel dat er wel ruimte voor inspraak is.

6.2.2 Onderwijsnet en inspraakbeleving

Deze studie onderzoekt ook of het onderwijsnet waarin de leerling les volgt, een invloed uitoefent op de mate waarin ze inspraak ondervinden. Ondanks het feit dat de leerlingen uit verschillende onderwijsnetten komen, blijkt er geen directe invloed op de mate waarin de leerling het gevoel heeft dat inspraak mogelijk is ($p > 0,05$).

Van de 24 leerlingen (23,3%) die aangeven weinig tot geen inspraak te ervaren komen 6 leerlingen (5,83%) uit het gesubsidieerd vrij onderwijs (VSKO), 9 leerlingen (8,74%) uit het gesubsidieerd officieel onderwijs (OVSG) en 9 leerlingen (8,74%) uit het

gemeenschapsonderwijs (GO). 49 leerlingen (47,57%) gaven aan het gevoel te hebben dat inspraak soms mogelijk is. Van deze groep leerlingen komen er 9 leerlingen (8,74%) uit het gesubsidieerd vrij onderwijs, 21 leerlingen (20,39%) uit het gesubsidieerd officieel onderwijs en 19 leerlingen (18,45%) uit het gemeenschapsonderwijs. De overige 30 leerlingen (29,13%) beleven wel inspraak op school. Van deze groep leerlingen komen er 5 leerlingen (4,85%) uit het gesubsidieerd vrij onderwijs, 6 leerlingen (5,83%) uit het gesubsidieerd officieel onderwijs en 19 leerlingen (18,45%) uit het gemeenschapsonderwijs.

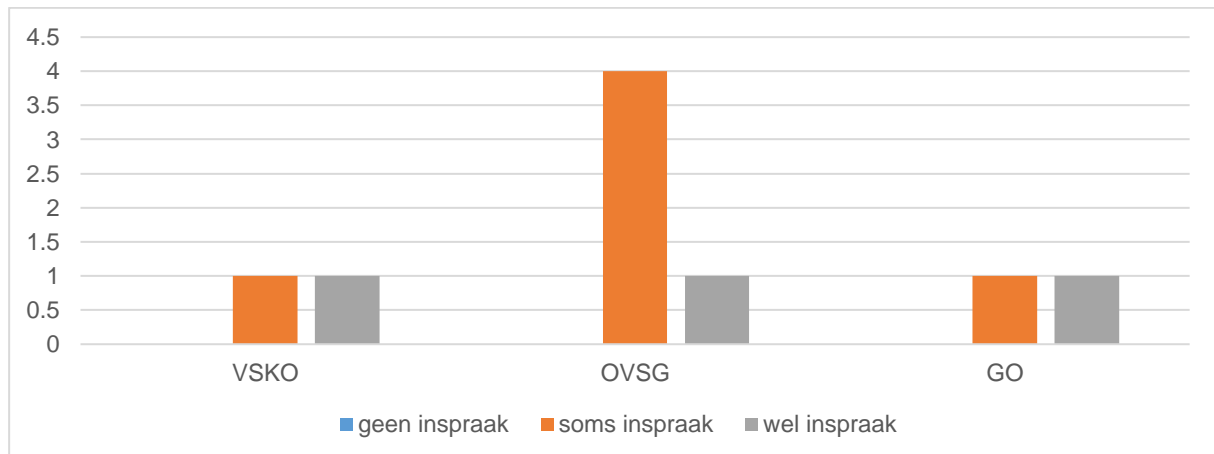

Grafiek 16 inspraakbeleving – onderwijsnet leerlingen

Bij de 9 bevroegde leerkrachten werd eveneens onderzocht of het onderwijsnet waarin de leerkracht tewerkgesteld is effect heeft op de mate waarin ze ervaren dat leerlingen inspraak hebben op school.

6 leerkrachten (66,67%) geven aan dat leerlingen hun mening op school soms kunnen delen. Hiervan is 1 leerkracht (11,11%) tewerkgesteld in het gesubsidieerd vrij onderwijs, 4 leerkrachten (44,44%) in het gesubsidieerd officieel onderwijs en 1 leerkracht (11,11%) in het gemeenschapsonderwijs. De overige 3 leerkrachten (33,33%) geven aan dat leerlingen wel inspraak hebben op school. Hiervan is 1 leerkracht (11,11%) tewerkgesteld in het gesubsidieerd vrij onderwijs, 1 leerkracht (11,11%) in het gesubsidieerd officieel onderwijs en 1 leerkracht (11,11%) in het gemeenschapsonderwijs.

Er blijkt geen significant verband te zijn tussen het onderwijsnet waarin de leerkracht lesgeeft en de mate waarin die inspraakmogelijkheden van leerlingen ervaren op school ($p > 0,05$).⁷

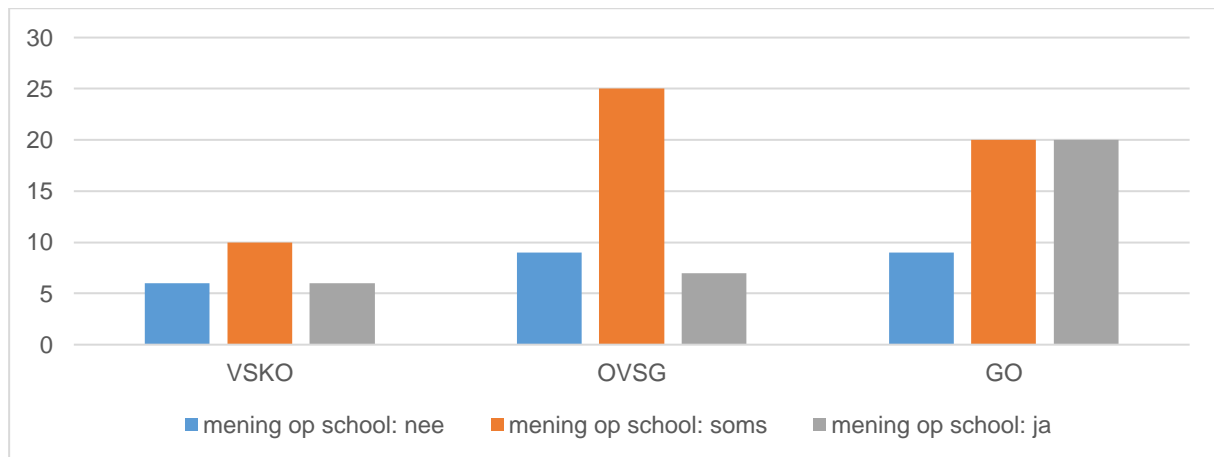
Grafiek 17 inspraakbeleving – onderwijsnet leerkrachten

Leerlingen en leerkrachten vormen samen 112 respondenten, waarvan 22 respondenten (19,64%) in het gesubsidieerd vrij onderwijs, 41 respondenten (36,31%) in het gesubsidieerd officieel onderwijs en 49 respondenten (43,75%) uit het gemeenschapsonderwijs.

Van de 24 respondenten (21,43%) die aangeven dat leerlingen weinig tot geen inspraak hebben op school, komen 6 respondenten (5,46%) uit het gesubsidieerd vrij onderwijs, 9 respondenten (8,04%) uit het gesubsidieerd officieel onderwijs en 9 respondenten (8,04%) uit het gemeenschapsonderwijs. 55 respondenten (49,11%) gaven aan dat leerlingen soms inspraak hebben op school. Hiervan komen 10 respondenten (8,93%) uit het gesubsidieerd vrij onderwijs, 25 respondenten (22,32%) uit het gesubsidieerd officieel onderwijs en 20 respondenten (17,86%) uit het gemeenschapsonderwijs. Van de overige 33 respondenten (29,46%) die aangeven dat leerlingen wel inspraakmogelijkheden hebben, komen 6 respondenten (5,36%) uit het gesubsidieerd vrij onderwijs, 7 respondenten (6,25%) uit het gesubsidieerd officieel

⁷ Opvallend is dat er geen leerkrachten zijn die aangeven dat leerlingen hun mening op school niet kunnen geven, dit kan echter een gevolg zijn van de kleine steekproefgrootte en dient bevestigd te worden in eventueel vervolgonderzoek.

onderwijs en 20 respondenten (17,86 %) uit het gemeenschapsonderwijs. Er blijkt geen aantoonbaar verband te zijn tussen het onderwijsnet waarin de leerling les volgt of de leerkracht tewerkgesteld is en de mate waarin de respondent ervaart dat leerlingen inspraak hebben op school ($p > 0,05$).

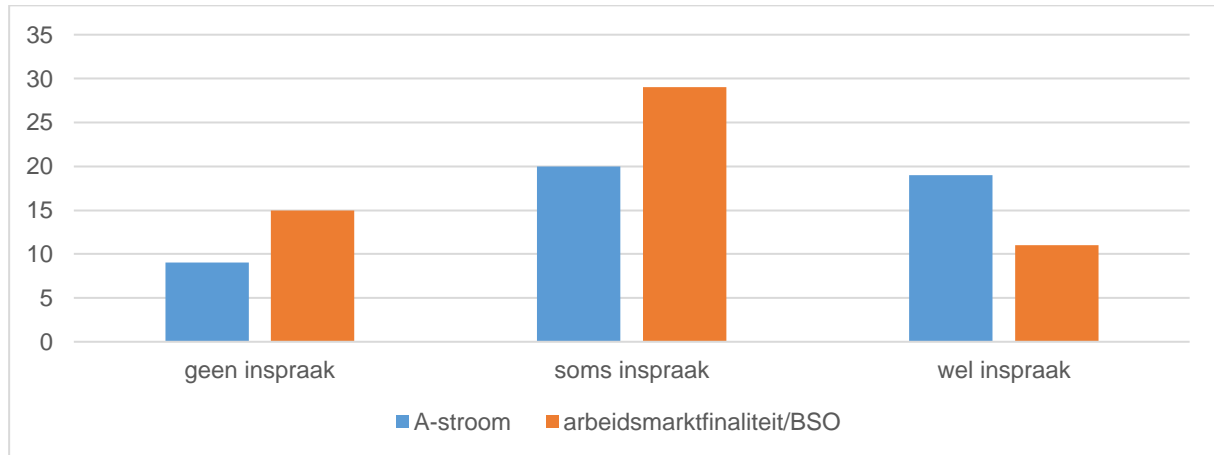
Grafiek 18 inspraakbeleving – onderwijsnet leerlingen en leerkrachten

6.2.3 Studievorm en inspraakbeleving

De resultaten tonen aan dat de studievorm waarin de leerling les volgt geen aantoonbare rol speelt in de mate waarin de leerling inspraak ervaren op school ($p > 0,05$).

Zoals eerder vermeld in het onderzoek, namen er 47 leerlingen (45,63%) uit de A-stroom, 39 leerlingen (37,86%) uit de arbeidsmarktfinaliteit (A) en 17 (16,5%) leerlingen uit het beroepssecundair onderwijs (SBO) deel aan de bevraging. Om de resultaten te analyseren, werden de leerlingen uit de arbeidsmarktfinaliteit en uit het beroepssecundair onderwijs samengenomen met een totaal van 56 leerlingen (54,37%). Van de 24 leerlingen (23,3%) die aangaven het gevoel te hebben weinig tot geen inspraak te hebben, komen er 9 leerlingen (8,74%) uit de A-stroom en 15 leerlingen uit de arbeidsmarktfinaliteit en het beroepssecundair onderwijs. Van de 49 leerlingen (37,57%) die aangeven soms inspraak te ervaren, komen 20 leerlingen (19,42%) uit de A-stroom en 29 leerlingen (28,16%) uit de arbeidsmarktfinaliteit en het beroepssecundair onderwijs. De overige 30 leerlingen (29,13%) geven aan wel

inspraak te ondervinden. Hier komen er 19 leerlingen (18,45%) uit de A-stroom en 11 leerlingen (10,68%) uit de arbeidsmarktfinaliteit en het beroepssecundair onderwijs.

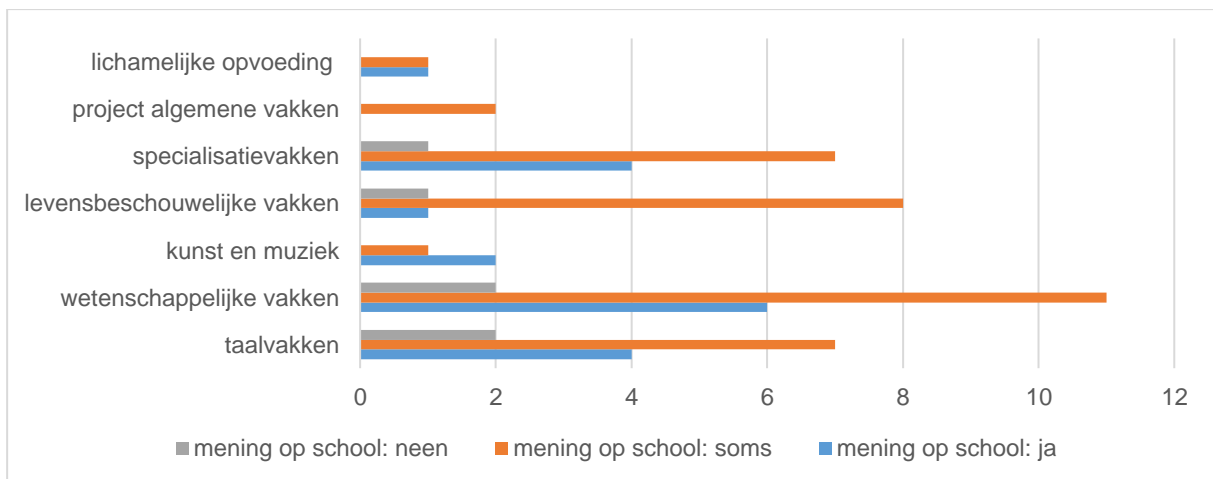
Grafiek 19 inspraakbeleving – studievorm leerlingen

6.2.4 Onderwijsvakken en inspraakbeleving

Aan de 41 leerkrachten en leerkrachten in opleiding werd gevraagd welke vakken ze onderwijzen. Een respondent kan in twee of drie verschillende groepen lesgeven, wat leidt tot een totaalcijfer van 61 gegeven onderwijsvakken door de 41 respondenten.⁸ 3 respondenten gaven aan het gevoel te hebben dat leerlingen hun mening op school niet kunnen delen. In totaliteit geven zij 6 onderwijsvakken (9,84%) binnen de 7 groepen: 2 keer (3,28%) taalvakken, 2 keer (3,28%) wetenschappelijke vakken, 1 keer (1,64%) levensbeschouwelijke vakken en 1 keer (1,64%) specialisatievakken. 24 respondenten gaven aan het gevoel te hebben dat leerlingen hun mening op school soms kunnen delen. Zij geven in totaliteit 37 onderwijsvakken (60,66%), waarvan 7 keer (11,48%) taalvakken, 11 keer (18,03%) wetenschappelijke vakken, 1 keer (1,64%) kunst- en muziekvakken, 8 keer (13,11%) levensbeschouwelijke vakken, 7 keer (11,48%) specialisatievakken, 2 keer (3,28%) project algemene vakken en 1 keer (1,64%) lichamelijke opvoeding. De overige 14 respondenten gaven aan het gevoel te hebben dat leerlingen hun mening op school kunnen delen. In totaliteit geven zij 18

⁸ 13 respondenten taalvakken, 19 respondenten wetenschappelijke vakken, 3 respondenten kunst en muziek, 10 respondenten levensbeschouwelijke vakken, 12 respondenten specialisatievakken, 2 respondenten project algemene vakken en 2 respondenten lichamelijke opvoeding.

onderwijsvakken (29,51%) waaronder 4 keer (6,56%) taalvakken, 6 keer (9,48%) wetenschappelijke vakken, 2 keer (3,28%) kunst- en muziekvakken, 1 keer (1,64%) levensbeschouwelijke vakken, 4 keer (6,56%) specialisatievakken en 1 keer (1,64%) lichamelijke opvoeding. Er blijkt geen correlatie tussen het onderwijsvak dat de respondent geeft en de mate waarin ze het gevoel hebben dat leerlingen hun mening kunnen delen op school ($p > 0,05$).

Grafiek 20 inspraakbeleving – onderwijsvakken leerkrachten en leerkrachten in opleiding

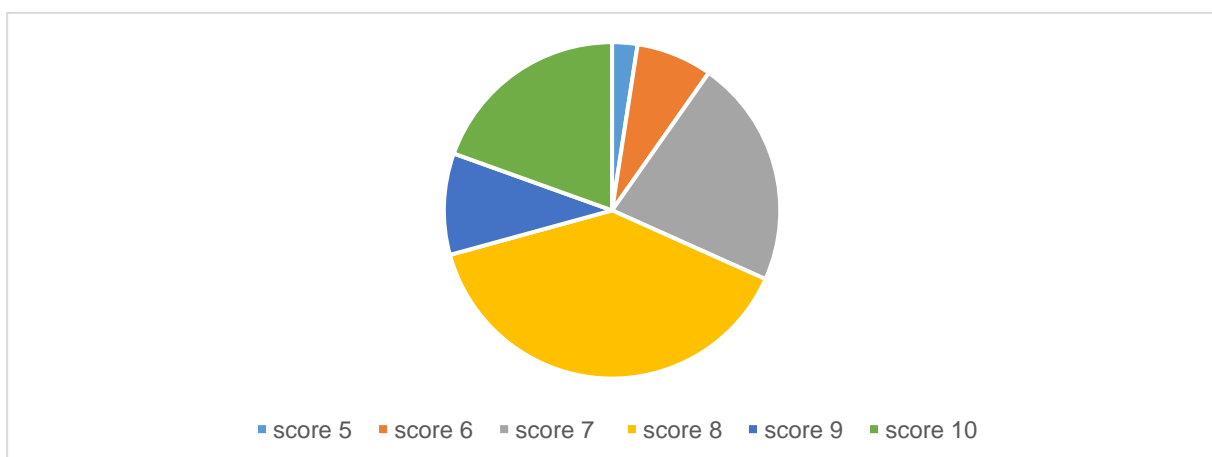
6.2.5 Inspraakdomeinen

Aan de leerlingen werd gevraagd in welke domeinen ze hun mening wel en niet mogen geven op school. Niet alle leerlingen gaven een antwoord op deze vraag. Hierdoor komen we uit op een totaalcijfer van 85 antwoorden. 28 leerlingen hebben het gevoel dat ze overal hun mening in kunnen geven en dat hier ruimte voor gemaakt wordt. Toch tekenen ze een kantlijn dat dit deels van de situatie afhangt. 15 leerlingen geven aan dat ze inspraak hebben in het lesgebeuren, zoals het inplannen van de datum voor een toets of taak. 4 leerlingen ervaren dat ze inspraak hebben in de activiteiten die ze uitvoeren op school of dat ze inbreng hebben bij het plannen van uitstappen. 1 leerling geeft aan een mening te mogen geven over religieuze zaken, maar geeft hierbij geen specifiek voorbeeld. 2 leerlingen voelen voornamelijk de ruimte tot vrije meningsuiting tijdens lessen waar discussiëren als werkvorm gebruikt wordt. 12 leerlingen hebben het gevoel dat er bij meningsverschillen tussen klasgenoten en/of leerkrachten geen ruimte wordt gemaakt voor een mening van de leerling. 11 leerlingen hebben het gevoel geen inspraak of zeggenschap te hebben in de

schoolregels, waarbij de regels rond kledij veelvuldig naar boven komen. 9 leerlingen ervaren dat ze nergens hun mening kwijt kunnen en/of dat hier niet naar geluisterd wordt omdat de school altijd het laatste woord heeft. 3 leerlingen geven aan dat een mening over het algemene schoolgebeuren niet gedeeld kan of mag worden. Bij de groep leerkrachten en leerkrachten in opleiding werd eveneens de vraag gesteld in welke domeinen leerlingen wel en niet hun mening mogen geven op school. 9 respondenten geven aan dat leerlingen overal hun mening in mogen geven,. Hierbij wordt echter vermeld dat het binnen de grenzen moet blijven en dat de directeur steeds het laatste woord heeft. 4 respondenten geven aan dat leerlingen inspraak hebben in activiteiten die georganiseerd worden, zoals uitstappen, verkoopmomenten, etc. 2 respondenten geven aan dat leerlingen inspraak hebben in de examenregeling. 1 respondent geeft aan dat leerlingen inspraak hebben over de dagindeling. 1 respondent geeft aan dat leerlingen inspraak hebben in het lessenrooster waar ook 1 respondent aangeeft dat leerlingen inspraak hebben in de lesonderwerpen. 3 respondenten geven aan dat leerlingen inspraak hebben over de infrastructuur op school, zoals het inrichten van de speelplaats, voedselvoorzieningen, etc. 1 respondent geeft aan dat leerlingen inspraak hebben in de kledingvoorschriften en 1 respondent zegt dat leerlingen inspraak hebben in het beleid en de organisatie van de school. 7 respondenten geven aan dat leerlingen hun mening op school niet echt kunnen delen. 5 respondenten geven aan dat leerlingen geen inspraak hebben in de schoolregels waarbij door 3 respondenten duidelijk de kledijvoorschriften worden vermeld. 4 respondenten geven aan dat leerlingen geen inspraak hebben in de leerstof die behandeld wordt. 1 respondent geeft aan dat leerlingen geen inspraak hebben in de schoolinfrastructuur. 5 respondenten zeggen dat leerlingen weinig inspraak hebben in de kwaliteit van de lessen die ze krijgen en de manier waarop lessen gegeven worden. 3 respondenten geven aan dat leerlingen geen inspraak hebben in de evaluatievormen en 2 zeggen dat leerlingen geen inspraak hebben in de planning van de examenroosters. Opvallend aan deze resultaten blijkt dat bepaalde thema's in beiden groepen naar boven komen: examenroosters, lesroosters, infrastructuur, schoolregels, kledingvoorschriften, activiteiten zoals uitstappen of thema-dagen, algemene schoolgebeuren en het lesgebeuren zoals de kwaliteit van de les en de evaluatievormen.

6.2.6 Mate waarin leerlingenparticipatie waardevol wordt beschouwd

In de groep leerkrachten en leerkrachten in opleiding werd nagegaan in hoeverre zij leerlingenparticipatie als waardevol beschouwen. Door middel van een schaalvraag van 0 (leerlingenparticipatie is onbelangrijk) tot 10 (leerlingenparticipatie is zeer belangrijk) werd gepeild naar de mate waarin ze leerlingenparticipatie belangrijk vinden. Opvallend aan deze resultaten is dat het belang van leerlingenparticipatie gemiddeld op 8,05 wordt gescoord en er geen cijfers onder 5 gegeven werden. Meer specifiek telt het gemiddelde bij leerkrachten 7,44 en bij leerkrachten in opleiding 8,22. Van de 41 respondenten geeft 1 respondent (2,44%) het cijfer 5, deze respondent is een leerkracht in opleiding. 3 respondenten (7,32%) geven het cijfer 6, waarvan 2 leerkrachten (4,88%) en 1 leerkracht (2,44%) in opleiding. 9 respondenten (21,95%) gaven het cijfer 7, waarvan 1 leerkracht (2,44%) en 8 leerkrachten (19,51%) in opleiding. 16 respondenten (39,02%) gaven het cijfer 8, waarvan 6 leerkrachten (14,63%) en 10 leerkrachten (24,39%) in opleiding. 4 respondenten (9,76%) gaven het cijfer 9, allemaal leerkrachten in opleiding. En 8 respondenten (19,51%), ook allemaal leerkrachten in opleiding, gaven het cijfer 10. Er blijkt ook geen significant verband merkbaar tussen de positie van leerkracht of leerkracht in opleiding en de mate waarin men leerlingenparticipatie belangrijk acht ($p > 0,05$). Dit betekent dat het belang van leerlingenparticipatie hoog gedragen wordt door zowel leerkrachten als leerkrachten in opleiding.

Grafiek 21 mate waarin leerlingenparticipatie als waardevol wordt beschouwd – leerkrachten en leerkrachten in opleiding

Vervolgens werd aan de leerkrachten en leerkrachten in opleiding gevraagd wat zij zelf doen om leerlingen meer inspraak te geven. 1 respondent gaf aan samen op een democratische wijze afspraken op te stellen. 4 respondenten gaven aan dat ze leerlingen mee laten kiezen hoe ze taken en toetsen inplannen. 4 respondenten geven aan actief te luisteren naar de leerlingen, zowel naar hun mening als naar hoe ze zich voelen. 13 respondenten waarvan 2 leerkrachten en 9 leerkrachten in opleiding, geven aan dat ze de mening van leerlingen vragen. Over bepaalde thema's en ervaringen vragen ze de mening mondeling, via feedbackformulieren, via debatten en dergelijke bevroegd over bepaalde thema's, ervaringen, etc. 2 van deze respondenten geven hierbij ook duidelijk aan dat ze de ingewonnen informatie meenemen naar overlegmomenten. 20 respondenten geven aan niet echt actief actie te ondernemen om de mening van leerlingen te horen of om inspraak aan te moedigen. Hiervan zijn 3 respondenten leerkrachten en 14 respondenten leerkrachten in opleiding. Enkele leerkrachten in opleiding wijten dit aan het feit dat ze tijdens hun stage niet altijd de mogelijkheid hiertoe krijgen. Anderen geven hier geen specifieke reden voor of lieten het vrij tekstvak leeg.

Opvallend aan deze cijfers is dat er vooral keuzes gegeven worden aan leerlingen en er minder actief vertrokken wordt vanuit wat de leerling zelf aanbrengt.

6.3 Leerlingenparticipatie in een ideale wereld

Aan alle leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding werd gevraagd op welke vlakken ze -in een ideale wereld- meer inspraak en medezeggenschap van leerlingen zouden wensen. In de bevraging gaven niet alle respondenten antwoord. Wat leidt tot een totaalcijfer van 83 gegeven antwoorden.

De verkregen resultaten tonen aan dat er enigszins dezelfde wensen geformuleerd worden door leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding.

9 respondenten (10,84%), allemaal leerkrachten/leerkrachten in opleiding, wensen meer inspraak van leerlingen in de gehele school- en klascultuur. Hierbij gaat het vooral om het beleid dat de school uitdraagt, maar ook het beleid dat hogerop gevoerd

wordt. De leerlingenraad wordt vermeld als eventueel participatiemiddel, maar ook het openstellen van de klassenraden naar leerlingen toe blijkt een methode te zijn om een participatieve school- en klascultuur te bekomen.

8 respondenten (9,64%) geven aan dat leerlingen meer inspraak zouden mogen hebben in alles wat persoonsgebonden is, zoals alles wat met mentaal welzijn, identiteit en vriendschappen te maken heeft. Deze respondenten bestaan uit 3 leerlingen (3,61%) en 5 leerkrachten en leerkrachten in opleiding (6,02%).

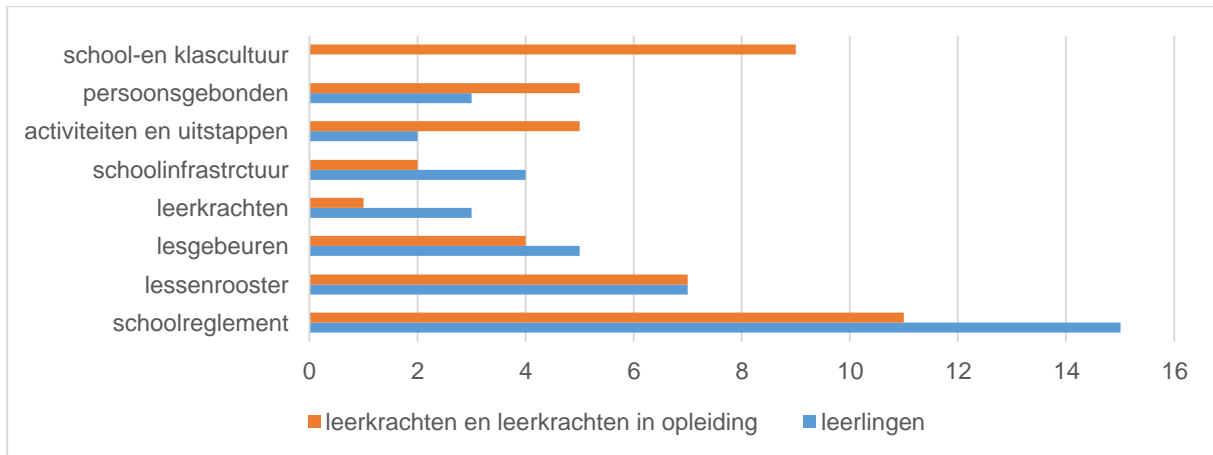
7 respondenten (8,43%), waarvan 2 leerlingen (2,41%) en 5 leerkrachten/leerkrachten in opleiding (6,02%), blijken meer inspraak te verlangen van leerlingen in het organiseren van activiteiten en uitstappen op school. Hierbij is er een brede waaier aan mogelijkheden beschikbaar, zoals de keuze van activiteiten, de uitvoering en het type activiteiten (sportactiviteiten, culturele activiteiten, ontspanningsactiviteiten, etc).

4 respondenten (4,82%), waarvan 3 leerlingen (3,61%) en 1 leerkracht/leerkracht in opleiding (1,20%), geven aan meer inspraak te wensen omtrent de leerkrachten van wie ze les krijgen. Volgens deze respondenten maakt het in termen van bijvoorbeeld motivatie wel degelijk een verschil van wie je les krijgt en op welke manier de leerkracht met leerlingen omgaat.

9 respondenten (10,84%), waarvan 5 leerlingen (6,02%) en 4 leerkrachten/leerkrachten in opleiding (4,82%), hechten belang aan inspraak van leerlingen over het lesgebeuren zelf. Het gaat hier onder andere over lesinhouden die meer aansluiten bij de leefwereld van de leerlingen, keuzevakken aanreiken, en zo verder.

14 respondenten (16,87%), waarvan 7 leerlingen (8,43%) en 7 leerkrachten/leerkrachten in opleiding (8,43%), verlangen meer inspraak van leerlingen in de lessenrooster. Enkele voorbeelden die ze vermelden, zijn inspraak in de lestijden en pauzes, planning van de stageperiodes, planning van de examenperiodes, planning van de taken en toetsen, en zo verder.

De overige 26 respondenten (31,33%), waarvan 15 leerlingen (18,07) en 11 leerkrachten/leerkrachten in opleiding (13,25%), blijken meer inspraak van leerlingen te wensen in het schoolreglement. Voornamelijk gsm-gebruik en ook kledingvoorschriften op school en stageplaatsen blijken hierin belangrijk te zijn.

Grafiek 22 wenselijke inspraakdomeinen

7 Discussie en conclusie

In dit onderzoek stond de volgende onderzoeksvraag centraal: 'Hoe wordt leerlingenparticipatie ervaren en ingevuld in het secundair onderwijs door leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding?'. Om deze vraag concreet en relevant te beantwoorden werden vijf deelvragen geformuleerd.

Deelvraag 1: Hoe wordt het begrip leerlingenparticipatie gedefinieerd in de literatuur? In een onderzoek dat draait rond leerlingenparticipatie is het zinvol een duidelijke definitie te formuleren over een begrip dat in de literatuur veelvuldig op uiteenlopende wijzen beschreven wordt. (Leerlingen)participatie is dan ook een begrip dat moeilijk eenduidig te definiëren valt.

Verschillende beschrijvingen van het begrip leerlingenparticipatie uit de literatuurstudie werden herleid tot enkele kernaspecten:

- actieve betrokkenheid van leerlingen;
- leerlingenparticipatie draagt bij tot burgerschapsvorming;
- leerlingenparticipatie reikt verder dan leerlingen consulteren: zij worden als evenwaardig en evenwaardige partners erkend;
- leerlingen denken en beslissen mee over zaken die hen aanbelangen, zowel op klas- als op schoolniveau.

Deelvraag 2: Hoe wordt het begrip leerlingenparticipatie gedefinieerd door leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding?

Het doel van deze deelvraag bestaat uit het omschrijven van het begrip leerlingenparticipatie vanuit het standpunt van de respondenten. Uit de bevraging kwamen verschillende antwoorden naar boven. Deze werden samengevoegd en geherformuleerd tot drie definiërende invullingen. Wanneer deze bij leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding naast elkaar geplaatst worden, zijn er enige overeenkomsten tussen deze respondenten te onderscheiden.

Deze drie invullingen van het woord leerlingenparticipatie zijn dan ook korte kernwoorden die meer omvatten en dieper uitgeklaard kunnen worden.

- Actief deelnemen omvat verschillende zaken: deelnemen aan het lesgebeuren, school serieus nemen, deelnemen aan activiteiten, deelnemen aan overlegorganen en beslissingen op school.
- Inspraak omvat het vrij kunnen delen van een mening over alles wat leerlingen aanbelangt. Actief luisteren naar leerlingen is hiervan een belangrijk onderdeel.
- Bijdragen tot het schoolbeleid betekent dat er daadwerkelijk actie wordt ondernomen. De bijdrage van de leerling wordt als waardevol beschouwd en toegepast in het vormen van een door alle partijen gedragen schoolbeleid.

Een antwoord op deelvraag drie omvat onderstaande definiërende omschrijving:

Leerlingenparticipatie bestaat/ontstaat uit de actieve deelnamen van leerlingen binnen de schoolcontext: als gevolg van deze actieve deelnamen is er ruimte voor de vrije mening omtrent alle zaken die leerlingen aanbelangen, waardoor inspraak gegarandeerd wordt. De leerling vormt hierbij een belangrijke/waardevolle bijdrage binnen het uitbouwen van een gedragen schoolbeleid.

		invulling			totaal
		actief deelnemen	inspraak	bijdragen tot schoolbeleid	
leerling	aantal	37	22	0	59
	%	37 %	22%	0%	59%
leerkracht	aantal	1	7	1	9
	%	1%	7%	1%	9%
leerkracht in opleiding	aantal	14	16	2	32
	%	14%	16%	2%	32%
totaal	aantal	52	45	3	100
	%	52%	45%	3%	100%

Tabel 1 totaalcijfers definiërende invulling leerlingenparticipatie (met percentages)

Deelvraag 3: Zijn er verschillen merkbaar tussen de participatiebeleving van leerlingen en de mate waarin leerkrachten en leerkrachten in opleiding dit ervaren?

De analyse van de resultaten uit de bevraging toont dat er geen significante verschillen merkbaar zijn tussen de inspraakbeleving van leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding ($p > 0,05$).

De drie respondentengroepen samengeteld geven 38 respondenten (26,39%) aan dat leerlingen op school inspraak hebben, 73 respondenten (50,69%) ervaren dat leerlingen soms inspraak hebben en 33 respondenten (22,92%) geven aan dat leerlingen weinig tot geen inspraak hebben. Die resultaten suggereren met andere woorden dat drie verschillende respondenten gemiddeld dezelfde inspraakbeleving van leerlingen ervaren. De statische analyse werd uitgevoerd op een kleine respondentengroep van 144 deelnemers. De betrouwbaarheid van deze bevindingen dienen in vervolgonderzoek al dan niet bevestigd of weerlegd te worden.

		inspraakbeleving			totaal
		geen inspraak	soms inspraak	wel inspraak	
leerling	aantal	24	18	30	103
	%	16,67%	12,50%	20,83%	71,53%
leerkracht	aantal	3	6	0	9
	%	2,08%	4,17%	0%	6,25%
leerkracht in opleiding	aantal	11	18	3	32
	%	7,64%	12,50%	2,08%	22,22%
totaal	aantal	38	73	33	144
	%	26,39%	50,69%	22,92%	100%

Tabel 2 totaalcijfers inspraakbeleving (met percentages)

Deelvraag 4: In welke mate wordt leerlingenparticipatie als waardevol beschouwd door leerkrachten en leerkrachten in opleiding?

In eerder onderzoek werd vastgesteld dat leerkrachten eerder matig positief staan tegenover leerlingenparticipatie en inspraak. Zij vertrekken vanuit het standpunt dat leerkrachten eerst inspraak zouden moeten krijgen. Volgens hen moeten leerlingen eerst leren luisteren vooraleer ze inspraak kunnen krijgen (Van Petegem et al, 2009).

In deze deelvraag gaan we in zekere zin na of er enige evolutie merkbaar is in de bevindingen die Van Petegem beschreef. In de bevraging bij leerkrachten en leerkrachten in opleiding werd aan de hand van een schaalvraag van 0 (= onbelangrijk) tot 10 (= belangrijk) gepeild naar de mate waarin zij leerlingenparticipatie waardevol en wenselijk vinden. Opmerkelijk bij deze resultaten werden geen cijfers onder 5 gegeven. De gemiddelde score gaf 8,05 aan. De resultaten tonen aan dat het belang van leerlingenparticipatie hoog gedragen wordt door leerkrachten en leerkrachten in opleiding. Er blijkt geen significant verschil merkbaar tussen leerkrachten of leerkrachten in opleiding en de mate waarin elke groep leerlingenparticipatie belangrijk acht ($p > 0,05$). Tegenover eerder onderzoek (Van Petegem, 2009) kan er enige evolutie worden vastgesteld in de mate waarin leerkrachten en leerkrachten in opleiding belang hechten aan leerlingenparticipatie.

		belang van leerlingenparticipatie						totaal
		5	6	7	8	9	10	
leerkracht	aantal	0	2	1	6	0	0	9
	%	0%	4,88%	2,44%	14,63%	0%	0%	37%
leerkracht in opleiding	aantal	1	1	8	10	4	8	32
	%	2,44%	2,44%	19,51%	24,39%	9,76%	19,51%	22,22%
totaal	aantal	1	3	9	16	4	8	41
	%	2,44%	7,32%	21,95%	39,02%	9,76%	19,51%	100%

Tabel 3 totaalcijfers belang leerlingenparticipatie (met percentages)

Deelvraag 5: In welke domeinen wensen leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding meer inspraak van leerlingen?

In de bevraging bij leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding kwamen verschillende onderwerpen en thema's meermaals naar boven. Enerzijds bleek uit de vragen die zowel aan leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding werden gesteld dat de drie groepen deze thema's en onderwerpen belangrijk achten. Anderzijds kwamen deze onderwerpen en thema's regelmatig voor bij de vraag waarin de drie respondentengroepen in een ideale wereld meer leerlingeninspraak wensen.

Om te antwoorden op deelvraag vijf wordt dan ook verder toegespitst op de vraag op welk vlak de groepen in een ideale wereld meer leerlingeninspraak wenst. De onderwerpen en thema's die in deze bevraging naar boven kwamen verwijzen naar verschillende inspraakdomeinen en worden door de verschillende groepen als belangrijk en wenselijk aanschouwd inzake leerlingenparticipatie.

Aan de hand van de onderzoeksresultaten kan vastgesteld worden dat onderstaande inspraakdomeinen aandacht vereisen naar de toekomst toe:

- inspraak in school- en klascultuur;
- inspraak in persoonsgebonden thema's;
- inspraak in activiteiten en uitstappen;
- inspraak in schoolinfrastructuur;
- inspraak in leerkrachten;
- inspraak in het lesgebeuren;
- inspraak in de lessenrooster;
- inspraak in het schoolreglement.

		inspraakdomeinen								totaal
		school- en klascultuur	persoonsgebonden	activiteiten en uitstappen	schoolinfrastructuur	leerkrachten	lesgebeuren	lessenrooster	schoolreglement	
leerling	aantal	4	3	2	4	3	5	7	15	39
	%	4,82%	3,61%	2,41%	4,82%	3,61%	6,02%	8,43%	18,07%	46,99%
leerkracht leerkracht in opleiding	aantal	2	5	5	2	1	4	7	11	44
	%	2,41%	6,02%	6,02%	2,41%	1,20%	4,82%	8,43%	13,25%	53,01%
totaal	aantal	6	8	7	6	4	9	14	26	83
	%	7,23%	9,68%	8,43%	7,23%	4,82%	10,84%	16,86%	31,33%	100%

Tabel 4 totaalcijfers wenselijke inspraakdomeinen (met percentages)

Dit onderzoek biedt antwoord op de centrale onderzoeksvraag: 'Hoe wordt leerlingenparticipatie ervaren en ingevuld in het secundair onderwijs door leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding?'

Dit onderzoek stelt gelijkenissen vast tussen leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding, zowel bij de definiërende invulling van leerlingenparticipatie, als bij de mate waarin leerlingeninspraak ervaren wordt. De definiërende invulling bevat drie belangrijke kernaspecten: actief deelnemen, inspraak en bijdragen tot schoolbeleid. Aan de hand van de onderzoeksresultaten werd vastgesteld dat leerkrachten en leerkrachten in opleiding leerlingenparticipatie als waardevol en belangrijk ervaren. Ondanks dit aanwezige draagvlak, blijkt het voor leerkrachten en leerkrachten in opleiding geen evidentie om actieve stappen te ondernemen ter bevordering van leerlingeninspraak.

Zowel leerlingen, leerkrachten als leerkrachten in opleiding beleven een matig positieve participatiecultuur. In het algemeen wordt de participatiecultuur door leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding dus gelijkaardig ervaren. Er blijkt echter nog groeimarge mogelijk ten aanzien van de inspraakmogelijkheden bij leerlingen.

7.1 Beperkingen en suggesties voor verder onderzoek

Door met een kritische blik terug te kijken op dit onderzoek, kan de validiteit en betrouwbaarheid gewaarborgd worden. Indien er in de toekomst nieuw onderzoek plaatsvindt over leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, wordt er best rekening gehouden met onderstaande beperkingen van dit onderzoek en aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

Gezien de korte tijdspanne waarin dit onderzoek plaatsvond, is de belangrijkste beperking van dit onderzoek te vinden in het feit dat de resultaten voortkomen uit een beperkte groep respondenten. In totaliteit werden 144 respondenten bevroegd, waarvan 103 leerlingen, 9 leerkrachten en 32 leerkrachten in opleiding. De validiteit van deze resultaten kan hierdoor in het gedrang komen. Het geringe aantal respondenten van dit onderzoek zorgt voor een beperkte representatie van de resultaten. De verkregen resultaten van dit onderzoek kunnen hierdoor niet met zekerheid gegeneraliseerd worden naar de gehele populatie van leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in onderwijs. Wel kan dit onderzoek gezien worden als verrijking van de reeds bestaande literatuur inzake leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs. Aanvullend op de beperkte groep respondenten, kan gesteld worden dat de respondentengroep leerkrachten in opleiding niet divers genoeg was. Deze groep bestaat volledig uit studenten van de educatieve bachelor secundair onderwijs aan de AP Hogeschool. Om een representatief beeld te vormen van de gehele populatie leerkrachten in opleiding, dienen studenten educatieve bachelors secundair onderwijs uit andere hogescholen bevroegd te worden.

Een andere beperking van dit onderzoek heeft betrekking op de methodologie die werd toegepast bij de groep leerlingen. Terwijl de methode 'bevroegen' kwalitatieve resultaten kan opleveren, blijkt deze voor leerlingen eerder complexiteit teweeg te brengen. Er werd namelijk vastgesteld dat leerlingen moeilijkheden ondervonden bij het beantwoorden van vragen met open tekstvak. Een gevolg hiervan waren enkele onbruikbare antwoorden. Een andere onderzoeksmethode, of meer omkadering bij de open vragen, kunnen hier oplossing op bieden.

Tot slot werd tijdens het analyseren van de bevraging bij leerkrachten en leerkrachten in opleiding een gecombineerde vraag vastgesteld: 'Waar mogen de leerlingen op school hun mening wel en niet over geven?'. Bij het verwerken van de resultaten uit deze vraag werden de antwoorden in de mate van het mogelijke gesplitst in twee eenduidige vragen: 'Waar mogen leerlingen op school wel hun mening geven?' enerzijds en 'Waar mogen leerlingen op school hun mening niet over geven?' anderzijds.

7.2 Aanbevelingen voor verder onderzoek

Vervolgonderzoek rond leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs blijft noodzakelijk om een meer volledig beeld te verkrijgen over het participatiegebeuren van leerlingen in het secundair onderwijs. Leerlingenparticipatie is geen nieuw begrip. Toch geven verschillende onderzoeken (De Groof, 2001; De Vry, 2005; Van Petegem, 2009), waaronder dit onderzoek, aan dat er nog een potentie tot groei mogelijk is.

Zoals eerder aangegeven in de beperkingen van dit onderzoek, is het wenselijk vervolgonderzoek grootschaliger uit te voeren. Hier is het raadzaam een variatie van verschillende schoolactoren te bevragen (leerlingen, leerkrachten, leerkrachten in opleiding, directies, leerlingbegeleiders, tuchtlerkrachten), daar leerlingenparticipatie verder reikt dan de bevroagde respondenten uit dit onderzoek. Verder kan onderzoek met een bredere geografische variatie de generaliseerbaarheid verhogen.

Ten slotte zou vervolgonderzoek zich specifiek kunnen richten op de beleving van formele participatie, informele participatie en semi-formele participatie. Daarbij is het interessant om ook het effect van een leerlingenparticipatie op het welbevinden van leerlingen nader te onderzoeken.

8 Lijst met figuren

Figuur 1 Ladder of Participation (Roger Hart, 1992)	18
Figuur 2 Pathways to Participation – (Henry Shier, 2001)	20
Figuur 3 participatiemodel van de Vlaamse Scholierenkoepel	22

9 Lijst met grafieken

Grafiek 1 invulling leerlingenparticipatie - leerlingen	27
Grafiek 2 invulling leerlingenparticipatie - leerkracht en leerkracht in opleiding	28
Grafiek 3 invulling leerlingenparticipatie - leerling, leerkracht en leerkracht in opleiding	29
Grafiek 4 invulling leerlingenparticipatie - leeftijd leerlingen	30
Grafiek 5 invulling leerlingenparticipatie - leeftijd leerkrachten en leerkrachten in opleiding	31
Grafiek 6 invulling leerlingenparticipatie - onderwijsnet leerlingen	32
Grafiek 7 invulling leerlingenparticipatie - onderwijsnet leerkrachten	33
Grafiek 8 invulling leerlingenparticipatie - onderwijsnet leerlingen en leerkrachten	34
Grafiek 9 invulling leerlingenparticipatie - studievorm leerlingen	35
Grafiek 10 invulling leerlingenparticipatie - onderwijsvakken leerkrachten en leerkrachten in opleiding	36
Grafiek 11 inspraakbeleving – leerlingen	37
Grafiek 12 inspraakbeleving – leerkrachten en leerkrachten in opleiding	38
Grafiek 13 inspraakbeleving – leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding	38
Grafiek 14 inspraakbeleving – leeftijd leerlingen	39
Grafiek 15 inspraakbeleving – leeftijd leerkrachten en leerkrachten in opleiding	40
Grafiek 16 inspraakbeleving – onderwijsnet leerlingen	41
Grafiek 17 inspraakbeleving – onderwijsnet leerkrachten	42
Grafiek 18 inspraakbeleving – onderwijsnet leerlingen en leerkrachten	43
Grafiek 19 inspraakbeleving – studievorm leerlingen	44
Grafiek 21 inspraakbeleving – onderwijsvakken leerkrachten en leerkrachten in opleiding	45
Grafiek 22 mate waarin leerlingenparticipatie als waardevol wordt beschouwd – leerkrachten en leerkrachten in opleiding	47
Grafiek 23 wenselijke inspraakdomeinen	50

10 Lijst met tabellen

Tabel 1 totaalcijfers definiërende invulling leerlingenparticipatie (met percentages) .	52
Tabel 2 totaalcijfers inspraakbeleving (met percentages).....	53
Tabel 3 totaalcijfers belang leerlingenparticipatie (met percentages).....	54
Tabel 4 totaalcijfers wenselijke inspraakdomeinen (met percentages)	55

11 Literatuurlijst

- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224.
- Bally, F. (e.a) (1996). De werking van participatieraden en lokale schoolraden. Een evaluatie in het basis- en secundaire onderwijs. Leuven: Garant.
- Berlet, I. (2009). *Leren participeren in de praktijk: De leerlingenraad in het Praktijkonderwijs: visie, voorbeelden, handreikingen*. Enschede: SLO.
- Bohez, E., & Aelterman, A. (2011). *De invloed van leerlingenparticipatie in het deeltijds beroepssecundair onderwijs op het welbevinden van de leerlingen*.
- De Groof, S. (2002). *Leerlingenparticipatie nader bekeken. Een kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar de betekenis van participatie voor leerlingen, leerkrachten en directies uit het secundair onderwijs*. Brussel: Onderzoeksgroep TOR, VUB.
- De Groof, S., Elchardus, M. & Stevens, F. (2001). *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs tussen theorie en praktijk*. Brussel: VUB.
- De Groof, S., Elchardus, M., Stevens, F. (2001). *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk*. Samenvatting van het eindrapport. Brussel: VUB.
- De Groof, S., Siongers, J., Elchardus, M., Sanctobin, S. & Stevens, F. (2002). *Ontwikkeling van een evaluatie-instrument en indicatieve meting van het steunpunt leerlingenparticipatie*. Brussel: Onderzoeksgroep TOR, VUB.
- De Vry, M. (2005). *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs. De weg naar participatie moeizamer dan gedacht*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- De Winter, M. (1995) *Kinderen als medeburgers*. Utrecht: De Tijdstroom
- Demeuter, L., De Schrijver, L., Doens, L., Franck, T., Proost, C., Van Acker, C., & Van Mencxel, E. (2019). *Leerlingenparticipatie in het lager onderwijs: kwaliteiten, noden en kansen*. Geraadpleegd op 19 mei 2022 van
- Detrez, C. (2001). *Visieontwikkeling bij de implementatie van leerlingenparticipatie. Handboek leerlingenbegeleiding, 79-93*, Diegem: Kluwer Editorial.
- Detrez, C. (red), *Een concept voor leerlingenparticipatie: een praktisch-theoretisch kader*, - handboek leerlingenbegeleiding twee, Afl. 2, februari 2003, p 29-30

- Flutter, J. (2007). *Teacher development and pupil voice*. The Curriculum Journal, 18 (3), 343-354.
- Flutter, J. & Rudduck, J. (2004). *Consulting pupils: what's in it for schools?* Londen: RoutledgeFalmer.
- Gezond Leven. (z.d.). *Betrokkenheid*. Geraadpleegd op 12 juli 2022, van <https://www.gezondleven.be/settings/gezonde-school/gezondheidsbeleid-op-school/succesfactoren-gezondheidsbeleid-school/betrokkenheid>
- Hart, R. (1992). *Children's Participation: from tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF International Child Development Centre
- Hart, R. (1997). *Children's Participation: The Theory and Practice of involving young citizens in Community Development and Environmental Care*. London: Earthscan Publications.
- Howard, S., Newman, L, Harris, V. & Harcourt, J. (2002). *Talking about youth participation - where, when and why?* Paper presented at the Australian Association for Research in Education Conference 2002. Queensland: University of Queensland.
- Kellett, M. (2011). *Engaging with children and young people. Centre for Children and Young People: Background Briefing Series, no. 3*. Lismore: Centre for Children and Young People, Southern Cross University
- Mahieu, P. (2003). *Participatie is een werkwoord*. School- en klaspraktijk. 45(179), 14-19.
- Onderwijsdoelen. (z.d.-a). Onderwijs Vlaanderen. Geraadpleegd op 11 juli 2022, van <https://onderwijsdoelen.be/>
- Persyn, J. (2008). *Leerlingenparticipatie in het buitengewoon basisonderwijs in Vlaanderen, type 1 & 8: waarom en hoe?* Gent: Universiteit Gent Faculteit Psychologie & Pedagogische Wetenschappen.
- Shier, H. (2001). *Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations*. Children & society, 15(2), 107-117.
- Taalpunt (2015). *Schrijfwijzer*. Antwerpen: AP.
- Titeca, V. (2020). *Leerlingenemancipatie door voicing en leerlingenparticipatie*. [Masterproef, Fontys Hogescholen] HBO kennisbank. Geraadpleegd op 12 juni 2022, van <https://hbo->

kennisbank.nl/details/sharekit_fontys%3Aoai%3Asurfsharekit.nl%3Ab307234b-3067-4514-bd66-1e07502a2931

- Van Bogaert, M. (2004). *Oprechte deelneming. Werkmap leerlingenparticipatie voor de basisschool*. Brussel: Kinderrechtencommissariaat & Steunpunt Leerlingenparticipatie.
- Van der Donk, C. & van Lanen, B. (2014). *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Coutinho
- Van der Linden, F.J., & C.C.M. Penninx (1986). *Reglementering en democratisch klimaat. Een inventarisatie van structurele gegevens over de stand van zaken betreffende de regeling van rechten en plichten van leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Nijmegen, Hoogveld Instituut
- Van Dinter, F. (1999). *Inspraak en participatie op school. Naar een leerlingbetrokken school*. Brussel & Antwerpen, Koning Boudewijnstichting & Standaard Uitgeverij
- Van Dinter, F. *Inspraak op school. Naar een leerlingbetrokken school*. Koning boudewijnstichting en Standaard Uitgeverij, 1999.
- Van Petegem, P., De Maeyer, S., Adriaensens, S., & Delvaux, E. (2010). *Evaluatie van het participatiegebeuren in het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen, OBPWO-project in opdracht van het Vlaams Ministerie van Onderwijs*. Antwerpen: UA, Edubron, 184.
- Van Petegem, P., Mahieu, P. (2010). *De participatiebarometer: ontwikkeling van een instrumentarium voor het meten van leerkracht- en ouderparticipatie*. België: Acco.
- VLAAMSE CODEX, Decreet betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad, Brussel, 2 april 2004. Geraadpleegd op 10 januari 2022 <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1013317¶m=inhoud&AID=1057092>
- Vlaamse Onderwijsraad. Raad Secundair Onderwijs. (2005). *Onderwijskansen voor jongeren met gedrags- en emotionele problemen* (1ste editie). Garant.
- VSK (2000). *Leerlingenraad en daad. Praktisch handboek voor leerlingenraden*. Antwerpen, Vlaasme Scholierenkoepel vzw i.s.m Standaard Uitgeverij
- Wilson, L. (2009). *Pupil participation: comments from a case study*. Health Education, 109 (1), 86-102.

12 Bijlagen

12.1 Bijlage 1: bevraging leerlingen

Beste leerling

In het kader van mijn eindwerk voer ik onderzoek uit rond leerlingenparticipatie in secundaire scholen. Om te weten te komen hoe leerlingenparticipatie vorm krijgt binnen jou school, wil ik je vragen deze bevraging zo volledig mogelijk te beantwoorden.

Alvast bedankt!

1. Naar welke school ga je?

2. Wat is je leeftijd?

- Tussen 10 en 12 jaar
- Tussen 12 en 15 jaar
- Tussen 15 en 17 jaar
- Tussen 17 en 19 jaar
- Tussen 19 en 21 jaar

3. In welk leerjaar zit je?

☐ 1 ^e middelbaar	(leerling wordt doorverwezen naar vraag 4a)
☐ 2 ^e middelbaar	(leerling wordt doorverwezen naar vraag 4a)
☐ 3 ^e middelbaar	(leerling wordt doorverwezen naar vraag 4b)
☐ 4 ^e middelbaar	(leerling wordt doorverwezen naar vraag 4c)
☐ 5 ^e middelbaar	(leerling wordt doorverwezen naar vraag 4c)
☐ 6 ^e middelbaar	(leerling wordt doorverwezen naar vraag 4c)
☐ 7 ^e middelbaar	(leerling wordt doorverwezen naar vraag 4c)

4a. Zit je in de A-stroom of B-stroom?

- A-stroom
- B-stroom

4b. In welke finaliteit volg je les?

- Doorstroomfinaliteit
- Arbeidsmarkt- en doorstroomfinaliteit (dubbele finaliteit)
- Arbeidsmarktfinaliteit

4c. in welke onderwijsvorm volg je les?

- ASO
- KSO
- TSO
- BSO

5. Welke studierichting volg je?

6. Wat betekent het woord 'leerlingenparticipatie' volgens jou?

Participatie betekent actieve deelname. Wat zou dan leerlingenparticipatie of leerlingeninspraak voor jou kunnen betekenen?

7. Heb jij het gevoel dat je jouw mening op school kan delen?

- Ja
- Nee
- Soms

8. Waarin mag jij zoal je mening wel geven??

9. Waarin mag jij zoal je mening niet geven?

10. In een ideale wereld, waar zou je liever meer inspraak in hebben op school?

12.2 Bijlage 2: bevraging leerkrachten en leerkrachten in opleiding

Beste leerkracht en leerkracht in opleiding

Binnen het kader van mijn bachelorproef voer ik onderzoek uit naar het onderwerp leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs. Om te weten te komen hoe leerlingenparticipatie vorm krijgt binnen jou school, of wat jou ervaring en beleving hieromtrent is, wil ik je vragen deze bevraging zo volledig mogelijk te beantwoorden.

Alvast bedankt!

1. Op welke school werk (leerkracht) of studeer (leerkracht in opleiding) je?

2. Wat is je leeftijd?

3. In welke studierichting(en) geef je zoal les?

4. Welke onderwijsvakken geef je?

- Taalvakken (Nederlands, Engels, Frans, ...)
- Wetenschappelijke vakken (biologie, wiskunde, aardrijkskunde, geschiedenis, ...)
- Kunst- en muziekvakken (muzikale opvoeding, plastische opvoeding, ...)
- Levensbeschouwelijke vakken (godsdienst, islamitische godsdienst, zedenleer, ..)
- Specialisatievakken (mode, gezondheidsopvoeding, techniek, bouw, haartooi, ...)
- Project algemene vakken
- Lichamelijke opvoeding
- Anders, namelijk

5. Wat betekent het woord 'leerlingenparticipatie' volgens jou?

6. Heb jij het gevoel dat leerlingen hun mening op school kunnen delen?

- Ja
- Nee
- Soms

7. Waarin mogen leerlingen hun mening wel en niet geven?

8. Hoe belangrijk vind jij leerlingeninspraak op school?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

onbelangrijk zeer belangrijk

9. Wat onderneem jij om leerlingen meer inspraak te laten hebben op school?

10. In een ideale wereld, waar zou je liever meer leerlingeninspraak in hebben op school?

12.3 Bijlage 3: onderzoeksposter

Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs

Britt De Beule
Promoter: Dennis Van der Kuylen

Inleiding

Doorheen mijn opleiding was ik studentenvetegenwoordiger binnen verschillende (studenten)raden aan de AP hogeschool. Participatie is voor mij dan ook een belangrijk gegeven waarin ik jaren tijd en energie investeerde. Als toekomstig leerkracht secundair onderwijs draag ik leerlingenparticipatie dan ook hoog in het vaandel. Leerlingenparticipatie biedt voordelen voor leerlingen, leerkrachten, directies en de bredere maatschappij. Onderzoek toont namelijk aan dat leerlingen die op school participeren een hogere graad van leermotivatie vertonen (De Groof & Elchardus, 2003; Van Petegem, 2003). Daarnaast kan leerlingenparticipatie leerlingen voorbereiden op de realiteit van de maatschappij: een school kan namelijk fungeren als miniatuursamenleving waarin leerlingen burgerschapsvaardigheden leren (De Vry, 2005; Bohez, 2011). Desondanks de voordelen die leerlingenparticipatie biedt, blijft het een onderbelicht onderwerp.

Doel

Eerder onderzoek toont discrepantie aan tussen hoe leerlingen enerzijds en leerkrachten en directies anderzijds de participatiemogelijkheden van leerlingen ervaren. Verschillende onderzoeken stellen vast dat leerlingen eerder ontevreden zijn over de participatiemogelijkheden, in tegenstelling tot leerkrachten en directies die leerlingenparticipatie doorgaans positiever ervaren.

Onderzoek naar leerlingenparticipatie schiet tekort, zo dateert het meest recente onderzoek uit 2009. Dit onderzoek tracht daar verandering in te brengen door een blik te werpen op de huidige tijdgeest betreffende leerlingenparticipatie bij drie schoolactoren: leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding. Het doel van dit onderzoek is dan ook niet alleen te achterhalen welke invulling leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding geven aan leerlingenparticipatie, maar ook hoe de participatiemogelijkheden van leerlingen ervaren wordt door deze drie schoolactoren. Zowel een definiërende invulling van het begrip leerlingenparticipatie als de werkelijke invulling worden nader bekeken. Idealerweise vormt is dit onderzoek dan ook een aanvulling op eerder onderzoek. En biedt het verder een uitgangspunt voor het ontwikkelen van een participatief klas- en schoolklimaat waarin leerlingenparticipatie erkend, herkend en uitgevoerd wordt met een wisselwerking tussen formele participatie, informele participatie en semi-formele participatie.

Onderzoeksvraag en deelvragen

Hoe wordt leerlingenparticipatie ervaren en ingevuld in het secundair onderwijs door leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding?

Deelvragen:

1. Hoe wordt het begrip leerlingenparticipatie gedefinieerd in de literatuur?
2. Hoe wordt het begrip leerlingenparticipatie gedefinieerd door leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding?
3. Zijn er verschillen merkbaar tussen de participatiebeleving van leerlingen en de mate waarin leerkrachten en leerkrachten in opleiding dit ervaren?
4. In welke mate wordt leerlingenparticipatie als waardevol beschouwd door leerkrachten en leerkrachten in opleiding?
5. In welke domeinen wensen leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding meer inspraak van leerlingen?

Literatuurstudie

- Definitie (leerlingen)participatie
- Wettelijk kader: Kinderrechtenverdrag, participatiedecreet en sleutelcompetentie burgerschap
- Participatievormen: formele participatie, informele participatie en semi-formele participatie
- Participatiemodellen: The Ladder of Participation, Pathways to Participation en het participatiemodel van de Vlaamse Scholierenkoepel

Onderzoeksplan

Dit onderzoek bestond uit twee onderzoeksmethodes: het bestuderen van literatuur met betrekking tot leerlingenparticipatie, en het bevragen van de drie schoolactoren. In totaal namen 144 respondenten deel waarvan: 103 leerlingen, 9 leerkrachten en 32 leerkrachten in opleiding.

Resultaten

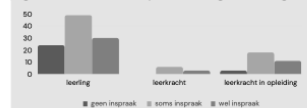
Leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding definiëren leerlingenparticipatie als: actief deelnemen, inspraak en bijdragen tot schoolbeleid.

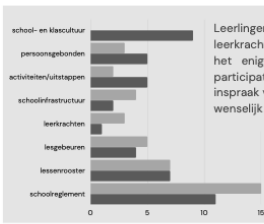
Verschillende beschrijvingen van het begrip leerlingenparticipatie uit de literatuur kunnen worden herleid tot enkele kernaspecten:

- actieve betrokkenheid van leerlingen;
- leerlingenparticipatie draagt bij tot burgerschapsvorming;
- leerlingenparticipatie reikt verder dan leerlingen consulteren: zij worden als evenwaardig en evenwaardige partners erkend;
- leerlingen denken en beslissen mee over zaken die hen aanbelangen, zowel op klas- als op schoolniveau.

Leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding ervaren gemiddeld dezelfde inspraakbeleving van leerlingen.

Leerkrachten en leerkrachten in opleiding vinden leerlingenparticipatie belangrijk en geven een relatief hoge score van 8,05/10.

Leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding zijn het enigszins eens in de participatiedomeinen waarin inspraak van leerlingen meer wenselijk is.

Conclusie

De onderzoeksresultaten geven weer dat er meer leerlingeninspraak in verschillende domeinen geambieerd wordt. Verder is gebleken dat de participatiemogelijkheden van leerlingen als matig positief ervaren wordt. Zowel leerkrachten als leerkrachten in opleiding scoren het belang van leerlingenparticipatie relatief hoog, toch blijkt het actief stimuleren van leerlingenparticipatie geen evidentie. Ten slotte gaven de drie bevragede schoolactoren een definiërende invulling van het begrip leerlingenparticipatie die de kernbegrippen actief deelnemen, inspraak en bijdragen tot het schoolbeleid bevat. Deze invulling sluit nauw aan bij in de literatuur beschreven definities van leerlingenparticipatie. Deze resultaten geven een minimale evolutie weer tegenover voorafgaand onderzoek van De Groof (2001), De Vry (2005) en Van Petegem (2009). Dit onderzoek werpt dan ook een blik op de huidige ervaringen van leerlingen, leerkrachten en leerkrachten in opleiding ten aanzien van leerlingenparticipatie in secundaire scholen.

Referenties

- De Groof, S., Elchardus, M. & Stevens, F. (2003). *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs tussen theorie en praktijk*. Brussel: VUB.
- De Vry, M. (2005). *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs. De weg naar participatie moeilijker dan gedacht*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Dietz, C. (2001). *Visieontwikkeling bij de implementatie van leerlingenparticipatie*. Handboek leerlingenopleiding, 79-83. Diegen: Kluwer Editore.
- Flutter, J. & Rudduck, J. (2004). *Consulting pupils: what's in it for schools?* London: RoutledgeFalmer.
- Talpaert (2013). *Schrijfwijzer*. Antwerpen: AP.
- Van der Donk, C. & van Lanen, B. (2014). *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Coutinho.
- Van Petegem, P., De Maeyer, S., Adriaenssens, S., & Delvaux, E. (2010). *Evaluatie van het participatiebeuren in het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen*. OSBWO-project in opdracht van het Vlaams Ministerie van Onderwijs. Antwerpen: IJA, Edubron, IS4.
- VSK (2000). *Leerlingenraad en raad*. Praktisch handboek voor leerlingraden. Antwerpen: Vlaamse Scholierenkoepel vzw i.a.m. Standaard Uitgeverij.

contact:

De Beule Britt (britt.debeule@student.ap.be)
Bachelor Teacher Training: Secondary Education
AP University College of Applied Sciences and Arts Antwerp

AP HOGESCHOOL
ANTWERPEN

12.4 Bijlage 4: promotievideo

<https://www.canva.com/design/DAFKC1ZrF2I/QIEMwKMpSLb7SAu7KIZwLQ/watch>